

SZÁZADOK

A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT FOLYÓIRATA

AZ ALAPÍTÁS ÉVE

1867

Balogh Margit: Ikonná dermedt emlékirat, avagy egy jó pásztor naplója. Mindszenty József bíboros emlékiratainak története

Germuska Pál: Szocialista csoda? Magyar iparfejlesztési politika és gazdasági növekedés, 1950–1975

Püski Levente: Képviselői jövedelmek a Horthy-korszakban
Kecskés D. Gusztáv: Pénzgyűjtés és propaganda. Az ENSZ intézmények információs tevékenysége az 1956-os magyar menekültválság megoldása érdekében

Széchenyi Ágnes: Magyar abszurd a baloldalon. Horváth Zoltán pályaképe

Szécsényi András – Kerepeszki Róbert: „Ellenzék” a Turulban. A Turul Szövetségről

Ormos Mária: Egy megkerülhetetlen könyv a Rákosi-korszakról

Gyarmati György: Standeisky Éva könyvéről

TÁJÉKOZTATÓ

Tisztelt Szerzőnk!

A Századok közlési szabályzatát internetes honlapunkon találja meg (www.szazadok.hu).

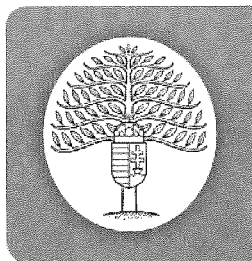
Kéziratok közlési formátumát szigorúan ellenőrizzük és csak a minden tekintetben megfelelő kéziratot fogadjuk el. Az előírásnak nem megfelelő anyagokat szerzőinknek visszaadjuk, hogy a hiányosságokat kijavíthassák.

TERJESZTÉS

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága, 1008 Budapest, Orczy tér 1. Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőnél, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 303-3440. További információ: 06-80/444-444. – **Példányonként megvásárolható:** Eötvös Loránd Tudományegyetem, Könyv- és Jegyzetbolt 1088 Budapest, Múzeum krt 6-8. Tel.: 411-6500/ 5281; Verano Könyvesbolt, 1053 Budapest, Magyar u. 40. Telefon: 06-20-257-94-98 – **Külföldön terjeszti** a Jóbarát '92 BT. H-1277 Budapest, Pf.: 80. Tel/fax: (00-36-1) 201-84-48 és a Batthyány Kultur-Press Kft, H-1014 Budapest, Szentháromság tér 6. T/F: (00-36-1) 201-88-91.

Előfizetési díj egy évre: (6 x 650,-Ft) 3900,-Ft
Példányonkénti ára: 1000,-Ft

Folyóiratunk az MTA Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottsága, valamint a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg

Nemzeti
Kulturális
Alap

Kecskés D. Gusztáv

PÉNZGYÚJTÁS ÉS PROPAGANDA

Az ENSZ-intézmények információs tevékenysége az 1956-os magyar menekültválság megoldása érdekében¹

Az 1956-os forradalom szovjetek általi leverését követő magyar menekült-hullám, illetve a befogadásukra szervezett nemzetközi segélyakció a magyar és az egyetemes migrációtörténetnek egyaránt kiemelkedő fejezete. Az európai viszonylatban is jelentős, mintegy 200 ezer fős menekülttömeg ellátása, a befogadási országokba szállítása és letelepítése a nemzetközi menekültsegélyezés különleges sikere, melyben az ENSZ-család intézményei meghatározó szerepet játszottak.² E tanulmány — az 1956-os magyar menekültsegélyezés teljes nemzetközi hátterét bemutató kutatás részeként — azt vizsgálja, hogy e csodaszámba menő eseménysorozat pénzügyi alapjainak előteremtésében és kezelésében milyen jelentőséggel bírt az Egyesült Nemzetek Szervezete, amely egyszerre dokumentálta a humanitárius akciót, és világméretű médiahadjáratot indított sikere érdekében.

A magyar forradalom vérbefojtása után — ebben a korabeli publikált nyugati és az 1989-ig titkosan kezelt magyar statisztikák is megegyeznek — mintegy 200.000 ember hagyta el az ország területét, amiből 1957 nyaráig, élve a Kádár-kormány által meghirdetett amnesztiával, több mint 11 ezren hazatértek.³ „A hirtelen és tömeges elvándorlásoknak az országban egyedülálló példája”-ként minősíti az 1956–1957-es menekülési hullámot Puskás Julianna 1985-ben publikált tanulmánya.⁴ Az ország lakosságának a számítások szerint 1,5–1,7%-át érintő migráció demográfiai hatását jól érzékelteti, hogy az ennek nyomán előállt népes-

¹ A tanulmány a Magyarország és az ENSZ, 1945–1990 című OTKA-pályázat (azonosító: 68767) keretében készült. A külföldi kutatásokat a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj, a belga Fonds national de recherche scientifique (FNRS), a svéd Akadémia, a Swiss National Science Foundation (SNSF) és a francia kormány ösztöndíjjal támogatta.

² Lásd erről *Kecskés D. Gusztáv*: Egy humanitárius csoda anatómiája – az 1956-os magyar menekültek nyugati befogadása, *Külügyi Szemle* 9 (2010/4. sz.) 158–168.

³ KSH-jelentés az 1956-os disszidálásokról. Az illegálisan külföldre távozott személyek főbb adatai, 1956. október 23.–1957. április 30. *Regio – Kisebbségtudományi Szemle*, 2 (1991/4. sz.) 174–211. (Különlenyomat is az 1956-os Intézet kiadásában. Budapest, 1992.) Egy osztrák belügyminisztériumi jelentés szerint 1957. április 6-ig 174.704 magyar menekült érkezett Ausztriába; a jugoszláv belügyminisztérium pedig úgy tudta, hogy 1957. május 26-ig 19.181 magyar menekült lépte át Jugoszlávia határát.

⁴ *Puskás Julianna*: Elvándorlások Magyarországról 1945 óta és a magyar diaszpóra néhány jellegzetessége az 1970-es években. In: *Tanulmányok a magyar népi demokrácia negyven évéről*. Szerk. Molnár János, Orbán Sándor és Urbán Károly. Bp. 1985. 247.

ségvesztés 70%-kal meghaladta az 1956. évi természetes szaporulatot. Megváltozott a lakosság nemek szerinti összetétele: a távozók kétharmada ugyanis férfi volt, és a nőtöbbslet elérte az 1949-es értéket. Érzékelhetően csökkent a fiatal generációk számaránya, mivel az országot elhagyók többségét ők adták. Az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR) 1957. március 11-én közzétett statisztikáiból arról értesülhetünk, hogy az emigránsok közül 1957 márciusáig mintegy 173 ezren kerültek első fogadóhely gyanánt Ausztriába és 18.600-an Jugoszláviába.⁵ Már 1956 novemberétől megkezdődött e két országban összezsúfolódott emberek továbbszállítása, mivel ezeket az országokat a menekültek nagy többsége csak első állomásnak tekintette, és tovább kívánt menni. 1957. április 1-jéig az ENSZ menekültügyi hivatala által nyilvántartott 193.805 kivándorló közül 135.417 személyt (70%) már elszállítottak 29 különböző — 14 Európán kívüli — országba.⁶ 1957. december végéig új hazájába érkezett az Ausztriában nyilvántartásba vett menekültek mintegy 90%-a. A legtöbben az Egyesült Államokban (35.026), Kanadában (24.525), Nagy-Britanniában (20.590), a Németországi Szövetségi Köztársaságban (14.270), Svájcban (11.962), Franciaországban (10.232) és Ausztráliában (9.423) telepedtek le.⁷

A magyar menekültválság megoldása a nemzetközi humanitárius segítségnyújtás kiemelkedő projektje volt. Ezek az új menekültek sokkal jobb bánásmódban részesültek, mint a korábbi magyar elvándorlók vagy a többi korabeli európai emigráns. Néhány elszigetelt negatív példát leszámítva, az 1956–1957-es magyar menekülttömeg integrálása a nyugati társadalmakba nagyon eredményes akciónak tekinthető! Ennek összköltsége több mint 100 millió akkori, vagyis több mint 1 milliárd mai dollár, ami messze meghaladja az ENSZ Menekült Alapba (United Nations Refugee Fund, UNREF) a második világháború utáni menekültprobléma megoldására befizetett összeget.⁸ Pedig az 1950-es évek közepén még több mint 200 menekülttáborban mintegy 70 ezer „hard core” menekült volt Ausztriában, az NSZK-ban, Olaszországban és Görögországban az 1940-es évek vége óta.⁹ Az amerikai akadémia számításai szerint viszont egyedül a menekült magyar egyetemisták iskolai költségeire csak az USA-ban több mint 30 millió dollárt fordítottak.¹⁰ A magyar menekültügy megoldására kiadott pénzösszeg óriásinak tűnik az UNHCR későbbi költségvetéséhez képest is: a menekülteknek nyújtandó nemzetközi segélyezés folytatásával foglalkozó munka-

⁵ NATO Archives (Brüsszel, a továbbiakban: NA): Note du président du Comité politique (signé A. Casardi), Rapport sur les réfugiés hongrois, C-M (57)65 (1957. ápr. 17.). Ez a tanulmány az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának 1957. március 11-én kiadott statisztikáira támaszkodik.

⁶ Nations Unies, Comité de l'UNREF, A/AC. 79/73 (1957. máj. 8.).

⁷ Report of the Intergovernmental Committee for European Migration on the Hungarian Refugee Situation (Ausztria, 1957. dec. 31.). USA Senate Report, n° 1815. 1958, idézi *Puskás J.*: Elvándorlások Magyarországról i. m. 249.

⁸ *Gil Loescher*: The UNHCR and the World Politics. A Perilous Path. Oxford–New York 2001. 87.

⁹ Uo. 89. Az egyes európai országok második világháború utáni menekülthelyzetének részletes áttekintéséhez l. *Louise W. Holborn* (with the assistance of Philip and Rita Chartrand): Refugees: A Problem of Our Time. The Work of the United Nations High Commissioner for Refugees, 1951–1972. I–II. Metuchen 1975. I. 331–346.

¹⁰ *Loescher, G.*: The UNHCR and the World Politics i. m. 87.

csoport 1958. augusztusi ülésén 1959-re például mindössze 4 millió dollárt javasoltak a szervezet rendelkezésére bocsátani...¹¹

A magyar menekültkérdés felszámolásának rendkívüli sikere több tényezővel magyarázható. Az 1951-es genfi Menekültügyi Konvenció létrehozása idején jellemző volt az érzékeny humanitárius attitűd, amely a második világháború szörnyűségeinek megismétlődését mindenképpen meg kívánta akadályozni. Ezért építették be a menedékhez (asylum) való jogot az alapvető emberi jogok közé az Egyetemes Nyilatkozatba.¹² Ezzel összefüggésben megfigyelhető a Menekültügyi Konvenció gyakorlati alkalmazásának alapvetően liberális és humanista megközelítése az államok nagy része által.¹³ Továbbá minden forrás hangsúlyozza a nyugati közvéleménynek a magyar ügy iránti lelkesedését és a menekültek befogadását támogató hozzáállását különösen 1956. november–december folyamán. Így a magyar menekültek érdekében tett kormányzati intézkedéseknek igen nagy volt a társadalmi támogatottsága erősítve az adott kormányok illetve kormányzó pártok pozícióját.¹⁴ A kivándorló magyarok — nagyrészt fiatal, egészséges, jól képzett, egyedülálló férfiak (szinte azonnal munkába állíthatók) — ideális menekültcsoportként jelentek meg. Könnyítette befogadásukat, hogy fehérek és antikommunisták voltak. Az egész akkori nyugati világot figyelembe véve nem volt túlságosan nagy a számuk.¹⁵ A mintegy 10 ezer Franciaországban maradt magyar érkezésének előestéjén például 375 ezer személyt tartottak nyilván menekültként Franciaországban.¹⁶ Beilleszkedésüket az is nagyban elősegítette, hogy éppen a nagy gazdasági prosperitás kezdetén, a munkaerő iránti fokozódó kereslet idején érkeztek Nyugatra, amivel a

¹¹ Archives du Ministère des Affaires étrangères (Courneuve, Franciaország, a továbbiakban: AMAE): Comité exécutif de l'UNREF, Rapport sur la première session du Groupe de travail pour la continuation de l'assistance internationale aux réfugiés, du 21 au 27 août 1958, A/AC/79/WP.1/R.10, restreinte (1958. szept. 1.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 4.

¹² *Ivor C. Jackson*: The 1951 Convention relating to the Status of Refugees: A Universal Basis for Protection. International Journal of Refugee Law, Volume 3, Number 3, 1991. Special Issue: The 1991 Geneva Colloquium. The 1951 Convention relating to the Status of Refugees: Principles, Problems and Potential, Oxford University Press. 403. Az ENSZ Közgyűlése által 1948. december 10-én elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 14. cikk, 1. bekezdés: „Minden személynek joga van az üldözés elől más országban menedéket keresni és a más ország nyújtotta menedéket élvezni.”

¹³ Uo. 408.

¹⁴ Franciaországban például 1956. november 18-ra „a magyar lakosságért” a Belügyminisztérium aprólékos részletességgel „nemzeti napot” szervezett. A magyar menekültügy francia belpolitikai eszközként való felhasználásáról l. *Kecskés D. Gusztáv*: Franciaország és a magyar forradalom, 1956. Bp. 2007. 168–172. Az amerikai közvélemény támogató hozzáállásáról l. pl. Archives of the UNHCR (Genf, a továbbiakban: AUNHCR): Report of Fact Finding Committee of the Committee on Migration and Refugee Problems on the Hungarian Refugee Program, American Council of Voluntary Agencies for Foreign Service, Inc. (1958. ápr. 21.). 6/9/HUN GEN.

¹⁵ *Dietrich Thranhardt*: Entwicklungslinien der Zuwanderungspolitik in EG-Mitgliedsländern. In: Zuwanderungspolitik in Europa. Nationale Politiken. Gemeinsamkeiten und Unterschiede. Szerk. Hubert Heinelt. Opladen 1994. 58–59. Idézi *Cseresnyés Ferenc*: A nemzetközi menedékkjog alkalmazása: Ausztria és az '56-os menekültek. Múltunk 18 (2007/1. sz.) 172.

¹⁶ AMAE: Note de la Délégation française auprès des Nations Unies, New York, Assemblée générale. XIème session. Point 30: Réfugiés, no. 37/CES (1956. okt. 8.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

források egybehangzó tanúsága szerint a kortársak, így a menekültügy illetékes szakemberei is tiszttában voltak.¹⁷ Az Észak-atlanti Szövetség egykor titkos dokumentumaiból azonban kiderül, hogy a magyar menekültek sorsát oly pozitívan befolyásoló nemzetközi döntések hátterében a legdöntőbb tényezőként a nyugati kormányok erőteljes politikai akarata húzódik meg: a tagországok, különösen a NATO meghatározó ereje, az Egyesült Államok a magyar menekültek tömeges befogadásában hatalmas nemzetközi propagandalehetőséget látott a szovjet blokk államaival szemben folytatott ideológiai küzdelemben.¹⁸ A közvélemény azonban mit sem tudott a párizsi Chaillot Palotában, a szövetség akkori főhadiszállásán a kulisszák mögött titokban folyó egyeztető munkáról. A magyar menekültek érdekében folytatott pénzügyi, valamint az ezzel szorosan összefüggő információs tevékenység és propagandakampány látható központi szereplője ugyanis nem a NATO, hanem az Egyesült Nemzetek Szervezete volt.

A világszervezet fellépésének nemzetközi jogi megalapozását a magyar menekültek segélyezésére felhívó ENSZ közgyűlési határozatok jelentették. Az ENSZ legfőbb tanácskozó és döntéshozó szerve már a menekültválság első napjaiban állást foglalt „a magyar nép humanitárius megsegítése mellett”, ami a magyarországi lakosság és a magyar menekültek segélyezését egyaránt jelentette. A Közgyűlés 1956. november 4. és 10. között lezajlott Második Rendkívüli Sürgősségi Ülésszakán november 9-én elfogadott 1006 (ES-II) határozat szerint „A Közgyűlés, Tekintettel arra, hogy a szovjet katonai alakulatok durva és elnyomó cselekedeteinek eredményeként egyre több menekült kényszerül Magyarországra elhagyására és menedék keresésére a szomszédos országokban; 1. Felkéri a főtitkárt, szólítsa fel az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosát, hogy más megfelelő nemzetközi szervezetekkel és az érdekelt kormányokkal konzultáljon azzal a szándékkal, hogy gyors és hatékony előkészületeket tegyenek a Magyarországról való menekültek sürgősségi segélyezése érdekében. Sürgösti a tagállamokat, hogy tegyenek különleges hozzájárulásokat e célra.”¹⁹ A magyar menekültek számának drámai növekedésével szembesülve az ENSZ Közgyűlés XI. ülésszaka november 21-én újabb határozatot hoz (1129 [XI] határozat), amely: „Felkéri a főtitkárt és az Egyesült Nemzetek menekültügyi főbiztosát, hogy intézzenek sürgős felhívást mind a kormányokhoz, mind a nem kormányzati szervezetekhez az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztossága ál-

¹⁷ Például Paul Weis, a menekültügyi főbiztos vezető jogi tanácsadója mondta a magyar menekültekkel foglalkozó genfi koordinációs bizottság 1957. május 6-i ülésén: „a kedvező gazdasági körülményeknek köszönhetően a helyzet a legtöbb országban kielégítőnek tekinthető; a menekültek fokozatosan az egyes országok állampolgáraival azonos jogot kapnak a munkára.” Archives of the United Nations Office in Geneva (Genf, a továbbiakban: AUNOG): Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the ninth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 6 May 1957, HCR/SVA/SR.9, restricted (1957. máj. 10.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January–11 November 1957).

¹⁸ A NATO-ban a magyar menekültek befogadásával kapcsolatban folyó egyeztetésekről l. *Kecskés D.*: Franciaország és a magyar forradalom i. m. 236–240.

¹⁹ Az ENSZ Közgyűlés 571. teljes ülése, 1956. november 9. Magyarul megjelent: A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben, 1956–1963. Tanulmányok, dokumentumok és kronológia. Szerk. Békés Csaba és Kecskés D. Gusztáv. Bp. 2006. 120.

tal a főtitkárnak tett jelentésben felbecsült jelenlegi minimális szükségletek kielégítése érdekében, továbbá felhatalmazza őket további felhívások kiadására a főbiztos tervei és becslései alapján...”²⁰ E határozatok révén a nemzetközi közösség az ENSZ főtitkárát, így annak New York-i Titkárságát, valamint — szintén a főtitkár alárendeltségében — az ENSZ menekültügyi főbiztosát bízta meg a magyar menekültek segélyezésének szervezésével. Az utóbbi határozat a pénzügyi alapok gyűjtésére külön is kitér. Hogyan alakult a felelősségi körök elhatárolása a főtitkár, a Titkárság és a Menekültügyi Főbiztos Hivatala között?

Mivel már a szovjetek magyarországi beavatkozását elítélő 1956. november 4-én elfogadott első közgyűlési határozat (1004 [ES-II]) foglalkozik a magyar válság humanitárius vetületével — felkérve a főtitkárt, hogy „a megfelelő szakosított intézmények vezetőivel konzultálva sürgősen tájékozódjon a magyar nép élelmiszer-, gyógyszer- és más hasonló ellátmányt illető szükségleteiről, és a lehető leggyorsabban tegyen jelentést a Közgyűlésnek”²¹ — az ENSZ Titkárság nyomban munkához lát. November 4-én Dag Hammarskjöld főtitkár Philippe de Seynes gazdasági és szociális ügyekben illetékes főtitkárhelyettest jelölte ki felelősnek a határozatok segélyezési előírásainak megvalósításáért, és felkérte James Morgan Read menekültügyi helyettes főbiztost,²² hogy konzultáljon a megfelelő nemzetközi ügynökségekkel és az érdekelt kormányokkal a menekültek érdekében, továbbá tájékoztatta arról, hogy a tagállamoktól erre a célra érkező külön hozzájárulásokat a rendelkezésére bocsátják.²³ November 5-én akcióterv készült az ENSZ Közgyűlés utóbb említett határozatának gyakorlati megvalósítására. Ebben megállapították, hogy a szakosított szervezetek közül az Egészségügyi Világszervezet (WHO) és az Egyesült Nemzetek Élelmiszeri és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) illetékesek, az ENSZ-családon belül pedig az Egyesült Nemzetek Gyermekvédelmi Alapja (UNICEF) és a menekültügyi főbiztos részvétele szintén kívánatos. Ekkor még az Egyesült Nemzetek Európai Hivatalának (Genf) igazgatója, Adrian Pelt neve merül fel, mint aki a főtitkár képviseletében azonnal konzultációkat kezd a WHO és a FAO vezetőivel valamint a genfi székhelyű kormányközi és nem kormányközi szervezetekkel, főként a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságával és a Vöröskereszt Társaságok Ligájával.²⁴ November 10-én de Seynes szűkebb körű megbeszélést tartott, amelyen a Titkárság illetékesein kívül több ENSZ szakosított szervezet, így a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), az ENSZ Nevelési, Kulturális és Tudományos Szervezete (UNESCO), a WHO és a FAO képviselői is jelen voltak.

²⁰ Az ENSZ Közgyűlés 587. teljes ülése, 1956. november 21. Uo. 124–125.

²¹ Az ENSZ Közgyűlés 564. teljes ülése, 1956. november 4. Uo. 119.

²² A holland származású Gerrit Jan van Heuven Goedhart menekültügyi főbiztos 1956 júliusában bekövetkezett halála után az amerikai James Morgan Read helyettes főbiztos vezette ügyvezetőként a hivatalt a svájci August Rudolph Lindt főbiztos 1957. januári hivatalba lépéséig.

²³ United Nations – Archives and Records Management Section (New York, a továbbiakban: UNARMS): Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. nov. 19.). UN-S-445-0198-5.

²⁴ UNARMS: The Situation in Hungary. Proposals to implement paragraphs 7 and 8 of the resolution contained in A/3286 (1956. nov. 5.). UN-S-445-0197-6.

A főtitkár-helyettes újra kilátásba helyezte a menekültügyi helyettes főbiztossal való sürgős kapcsolatfelvételt a vonatkozó ENSZ határozat megvalósítása érdekében, felkérve őt, hogy „vállaljon azonnali felelősséget a magyar menekültek sürgősségi segélyezésének koordinálásáért.”²⁵ De Seynes mandátumának megfelelően rendszeres jelentésekben számolt be a főtitkárnak a magyar nép humanitárius segélyezése ügyében végzetekről, melyek közül az első 1956. november 12-i dátummal készült. E dokumentumból értesülhetünk a magyar menekültügy megoldásában résztvevő további szervezetekről, így az osztrák és jugoszláv kormány, az Európai Vándorlással Foglalkozó Kormányközi Bizottság (ICEM), az Egyesült Államok Menekült Programja (USEP) és az önkéntes szervezetek tevékenységéről, jelezve, hogy Ausztriában „E művelet minden vonatkozásában a Főbiztos Bécsi Hivatala látja el a Koordináló Bizottság elnöki tisztét”. De Seynes továbbá nemzeti ENSZ-delegációkkal tárgyalt, és beszámolt az egyes országok felajánlásainak aktuális helyzetéről a pénzbeli hozzájárulás és a befogadandó menekültek számát illetőleg.²⁶ Az ENSZ Titkárság gazdasági és szociális részlegét 1955 és 1975 közt vezető francia származású főtitkár-helyettes volt tehát a magyar segélyügy egyik kulcsszereplője, aki az „Under-Secretary for Relief to the Hungarian People” [Főtitkár-helyettes a magyar nép segélyezése ügyében] címet is viselte. A közgyűlési határozat által fő felelősnek ki-nevezett Hammarskjöld főtitkár viszont csak igen ritkán, csupán néhány „elkerülhetetlen” protokolláris esemény kapcsán jelenik meg a kérdéssel kapcsolatban a nyilvánosság előtt. Így például 1956. november 14-én átadott az osztrák kormány képviselőjének egy 500 ezer dolláros csekket, 19-én pedig az UNHCR-nak egy 300 ezer dollárról szóló okiratot.²⁷ Az 1956 őszén egymással szinte párhuzamosan zajló magyarországi események és az Egyiptom, illetve Izrael, Nagy-Britannia és Franciaország részvételével kibontakozó szuezi háború közül a főtitkár egyértelműen a közel-keleti válságra koncentrált figyelmét. Úgy vélte ugyanis, hogy a magyar probléma a szovjet szuperhatalmi érdek miatt politikailag megoldhatatlan. És ha ő mégis nagy aktivitást mutat a kérdéssel kapcsolatban, az csupán az egyiptomi ügyben való sikeres fellépésének esélyeit csökkenti.²⁸ Hammarskjöld 1956. november 13-án utasította a Titkárság könyvelését, hogy a magyar nép humanitárius segélyezése céljából megnyitott szám-

²⁵ UNARMS: Relief for the Hungarian People. Note on meeting held on Saturday, 10 November 1956, 11 a. m. UN-S-445-0197-1.

²⁶ UNARMS: Note of Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, United Nations [a továbbiakban rövidítésként: UN], New York to Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York, The Situation in Hungary (1956. nov. 12.). UN-S-445-0199-11.

²⁷ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. nov. 19.). UN-S-445-0198-5.

²⁸ National Library of Sweden (Stockholm, a továbbiakban: NLS): Outgoing code message from Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN (in Cairo actually) to Andrew Cordier, Assistant Secretary General, UN, New York, UNEF-4 (16 20Z), restricted (1956. nov. 16.). Dag Hammarskjöld's samling [Gyűjtemény], Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 Nov. 1956 – 31 Jan. 1957.

la kifizetéseit de Seynes irányítsa, akit napi rendszerességgel kellett tájékoztatni a hozzájárulások és pénzbeli ígéretek összegének alakulásáról.²⁹

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának illetékességére — amint láttuk — már a Közgyűlés határozataiban utalás történik. A dokumentum legitimáló szerepét mutatja, hogy a magyar menekültek segélyezésében érdekelt szervezetek 1956. november 13-án Genfben tartott első egyeztető értekezletén, amelyet az UNHCR hívott össze, James Read helyettes főbiztos éppen ennek felolvasásával kezdte meg a közös munkát.³⁰ A Menekültügyi Főbiztos és az Egyesült Nemzetek Menekült Alapja (UNREF) magyar menekültek segélyezésével kapcsolatos szerepének jogi háttérét 1956. november 15-i feljegyzésében az ENSZ Titkárság Általános Jogi Részlege is vizsgálta: úgy találták, hogy az UNHCR mandátuma valóban kiterjed a magyar menekültekre a hivatal alapszabályából következően is. Nem csak jogi védelmüket láthatja el, hanem ösztönözheti letelepítésüket, megkönnyítheti a magánszervezetek erőfeszítéseinek koordinálását a menekültek ellátása érdekében. Valamint kezelheti a menekültek számára felajánlott pénzeszközöket, szétosztva azokat a segélyszervezetek között.³¹ A státútum szerint továbbá diplomáciai lépéseket tehet a humanitárius tevékenység gyakorlati előmozdítására, munkálkodhat a menekültek életfeltételeinek, így szálláskörülményeinek javítása érdekében, ellenőrizheti a hazatelepülés önkéntességét, ösztönözheti a menekültek nemzetközi utazási szabadságának biztosítását, jogi, munkaerőpiaci helyzetük közelítését a befogadó állam polgáraéhoz egészen az állampolgárság megszerzéséig.³² Az UNHCR „klasszikus” szerepköréhez tartozik tehát, hogy „hosszú távú megoldásokat” keressen a menekültek helyzetének rendezésére: vagyis hogy elősegítse továbbszállításukat az őket véglegesen befogadó országokba, vagy megkönnyítse visszatérésüket eredeti lakóhelyükre, esetleg pártolja az őket ideiglenesen befogadó államban való letelepedésüket. A genfi központi nemzetközi szervezetnek a magyar menekültügy megoldása során minden ezen funkciók gyakorlására bőséges lehetősége nyílt.

Noha a Titkárság, az ENSZ egyik fő szerve rangban felette áll a Menekültügyi Főbiztosságnak, és a közgyűlési határozatok is egyértelműen utalnak az ENSZ főtitkár fölérendelt szerepére, az első napoktól hatásköri feszültségek merültek fel a két intézmény között. A Titkárságnak a magyar nép segélyezésének intézésére beosztott vezető munkatársa, Myer Cohen szerint: „A menekültproblémával kapcsolatban hatásköri jellegű nehézségek támadtak az UNHCR-rel, amelyeket késedelem nélkül meg kell oldani. Álláspontunk [vagyis

²⁹ NLS: Interoffice memorandum from Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York to William McCaw, Acting Controller, UN, New York, The situation in Hungary (1956. nov. 13.). Dag Hammarskjöld's samling, Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 Nov. 1956 – 31 Jan. 1957.

³⁰ Archives du Comité international de la Croix-Rouge (Genf, a továbbiakban: ACICR): Notes sur la réunion convoquée par le Haut Commissariat pour les Réfugiés à Genève le 13 novembre 1956 à 11 heures (1956. nov. 18.). B AG 234 094-001.

³¹ UNARMS: Note from Oscar Schachter, Director of General Legal Division, UN, New York to Ralph Townlay, Special Assistant to the Under-Secretary, Department of Economic and Social Affairs, UN, New York, Role of High Commissioner for Refugees and UNREF with respect to refugees from Hungary (1956. nov. 15.). UN-S-445-0197-4.

³² Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 1.

a New York-i Titkárság – K. D. G.] szerint a Közgyűlés magyar menekültproblémával foglalkozó határozata különleges kötelezettségeket ró a főtitkárra. Jóllehet a főtitkár felkérte az UNHCR-t a menekülteknek nyújtandó sürgősségi segélyezéssel kapcsolatos tevékenységek koordinálására, ez [Cohen szerint – K. D. G.] nem jelenti azt, hogy a főtitkár lemondana teljes felelősségéről, és átadná az UNHCR-nek a közgyűlési határozat által előírt valamennyi tevékenységet. Ez az a pont, ahol nem értünk egyet az UNHCR-rel, mivel ez utóbbinak az a véleménye, hogy a teljes felelősség az övé, és például a főtitkár által a menekültek megsegítésére kapott mindennemű pénz (vonatkozzon az akár ellátmányra, akár áttelepítésre) minden vita nélkül haladéktalanul át kell adni az UNHCR-nek, és az sem képezheti vita tárgyát, hogy azt mire használják...”, olvashatjuk a szigorúan titkos minősítésű titkársági levélben.³³ Bár, amint látni fogjuk, később is felmerülnek ellentétek a Titkárság és a Menekültügyi Főbiztosság között, a magyar menekültek ügyével kapcsolatos pénzügyi- és propaganda tevékenységben, már csak a megoldandó problémák nagysága miatt is, az együttműködés szándéka dominál.

Az Ausztriában néhány hét alatt több tízezresre duzzadt, és egyre növekedő menekülttömeg ellátása és továbbszállítása a végleges letelepedés országai felé hatalmas pénzügyi összegek összegyűjtését tette szükségessé. 1956. november 5-én Ausztria kormánya sürgős segélyfelhívással fordult a Menekültügyi Főbiztossághoz, kérve, hogy más államok fogadjanak be ideiglenesen annyi menekültet, amennyit csak képesek, és nyújtsanak pénzügyi segítséget az Ausztriában tartózkodó menekültek ellátásához is. Az UNHCR azonnal továbbította a kérést az UNREF Végrehajtó Bizottsága tagkormányaihoz, és a menekültkérdés iránt érdeklődést mutató számos más államhoz.³⁴ A magyar menekültprobléma jelentkezésének sokszerűségét jelzi, hogy az Ausztriába érkező menekültek száma 1952–1955-ben mindössze évi 2.000-re volt tehető, 1956-ban pedig a novembertől Magyarországról érkezettekén kívül csupán mintegy 5.000 főre rúgott.³⁵ Ugyanakkor méreteihez és lélekszámához képest Ausztria a forradalom leverését követően jelentkező magyar menekülthullám érkezése előtt is jelentős számú menekültől gondoskodott: 1956. november 1-jén mintegy 114.000 menekült volt Ausztriában az UNHCR mandátuma alatt, melyből a becslések szerint mintegy 20.000 táborokban élt.³⁶

Márpedig a menekültproblémák megoldására irányuló pénzügyi kampányok korábbi eredményei kevés derűlátásra adtak okot: „Tíz nappal ezelőtt

³³ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer, Technical Assistance Board, UN, Geneva, Strictly confidential (1956. nov. 17.). UN-S-445-0197-3.

³⁴ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. nov. 19.). UN-S-445-0198-5.

³⁵ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 7.

³⁶ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Austria. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/49 (1957. jan. 17.). UN-S-445-0199-11.

mintegy 15.000 menekült volt Ausztriában. Úgy értesültem, hogy ez most 30.000. Ki tudja, mennyi lesz egy hónap múlva? Az IRO³⁷ nagy ellátási programjának tulajdonképpen csődjé óta a kormányok először szembesülnek a menekültek ellátásához szükséges jelentős pénzalapok biztosításának problémájával”,³⁸ fakad ki november 17-i bizalmas levelében Myer Cohen, a magyar nép segélyezésének koordinálásával megbízott ENSZ titkársági részleg vezetője. A második világháború nyomán kialakult menekültprobléma megoldására 1954-ben létrehozott Egyesült Nemzetek Menekült Alapjába a kormányok által befizetett összegek rendszeresen alatta maradtak az előirányozottnak. 1955. január elsején 293.450 menekült tartozott a Menekültügyi Főbiztosság felelősségi körébe. A helyzetük rendezésére kidolgozott négyéves program megvalósításához mintegy 16 millió dollár volt szükség. Az 1955–1958-as évekre esedékes összegből azonban mindössze 10,2 millió dollár állt rendelkezésre befizetések és igérvények révén, vagyis több mint 36% hiányzott.³⁹ A szűkös pénzügyi lehetőségek bénító hatását jól illusztrálja, hogy 1956 őszéig, vagyis csaknem két éves működés után — a francia külügyminisztérium elemzése szerint — „semmilyen probléma nem oldódott meg”, még a görögországi menekültek viszonylag csekély nagyságrendű problémája sem. 1955. január elsején 2.700 élt közülük táborokban, egy évvel később még mindig 2.400.⁴⁰ Az 1951-ben az ENSZ keretében létrehozott Menekültügyi Főbiztosság pénzügyi lehetőségeit pedig jelentősen behatárolta, hogy a nemzetközi menekültügyi rendszer legnagyobb anyagi erővel bíró szponzora, az Amerikai Egyesült Államok igyekezett marginalizálni szerepét. Az amerikaiak ellenségesen tekintettek az UNHCR-re, mert az IRO-val ellentétben nem tudták teljes mértékben az irányításuk alatt tartani. Vezetőnek nem az ő jelöltjüket választották meg. Továbbá a második világháború miatt hontalanná (displaced persons) vált mintegy 400 ezer, az idős kor, a betegség vagy a kevéssé keresett foglalkozás miatt a legnehezebben letelepíthető, így Európában maradt ún. „hard core” menekült került a Főbiztosság felügyelete alá. Washington viszont elsősorban a kommunista országokból eltávozó, és ennek révén az éledő hidegháborús propaganda frontján felhasználható menekültkategorikák iránt érdeklődött.⁴¹ Bár 1954-ben olvadás kezdődött az UNHCR és az amerikai külügy viszonyában, a kapcsolat csak a magyar mene-

³⁷ International Refugee Organization [Nemzetközi Menekültügyi Szervezet]: a második világháború okozta tömeges menekültprobléma kezelésére létrehozott ENSZ szakosított intézmény, amely 1946-tól 1952-ig működött.

³⁸ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer, Technical Assistance Board, UN, Geneva, Strictly confidential (1956. nov. 17.). UN-S-445-0197-3.

³⁹ AMAE: Note de la Délégation française auprès des Nations Unies, New York, Assemblée générale. XIème session. Point 30 : Réfugiés, 37/CES (1956. okt. 8.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

⁴⁰ AMAE: Note de la Direction des Affaires administratives et sociales pour le Secrétariat des conférences, Réfugiés – Point 30, CA3, très urgent (1956. okt. 29.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 3.

⁴¹ Loescher, G.: The UNHCR and the World Politics i. m. 51, 53–54.

kültválság idején, főként pedig a svájci August Rudolph Lindt 1956. decemberi főbiztossá választása után rendeződött.⁴²

A hatalmasra duzzadó ausztriai magyar menekülttömeg és az ellátásukra pillanatnyilag rendelkezésre álló elenyészően csekély pénzeszközök közti feszültségen túl két további tényező is az újabb anyagi erőforrások gyors gyűjtésére ösztönzött. A menekültügy döntéshozói egyfelől attól tartottak, hogy a nyugati közvéleménynek a magyar menekültek befogadásával kapcsolatos lelkesedése néhány hónapon belül elhamvad, ennek következtében a kormányok segítségi hajlandósága csökkenni fog még a magyar menekültválság teljes megoldása előtt. James Read helyettes menekültügyi főbiztos már 1956. november 13-án a genfi egyeztető bizottság ülésén felhívta a figyelmet erre a veszélyre, hangsúlyozva a menekültek Ausztriából való gyors elszállításának fontosságát: „Attól félt, hogy ha a világ szimpátiája által kiváltott lendület megtörik, a menekültek befogadása lassú munkaerő-válogatássá alakul.”⁴³ Amint fentebb láttuk, a gyors nyugati humanitárius reagálás egyik fő tényezője éppen az egyes nyugati befogadó országok lakosságának nagyfokú érzelmi azonosulása volt. A közvélemény érdeklődésének 1957 elejétől bekövetkező csökkenése⁴⁴ valóban a kormányok adakozási hajlandóságának jelentős gyengülésével járt. Ezért nem meglepő, hogy az UNREF Végrehajtó Bizottsága Állandó Program Albizottságának ülésén 1957. januárban egyes kormányok erőteljesen szorgalmazni kezdték, hogy az önkéntes szervezetek felajánlásait az újabb adakozási felhívás kiadása előtt minél pontosabban mérjék fel.⁴⁵ Ez időtől alábbhagyott az államok menekültbefogadási hajlandósága is. A menekültkérdés nyugati illetékeseit az is aggasztotta, hogy a magyar menekültek elcsüggedhetnek, ha sorsuk végleges megoldása sokáig elhúzódik, és kénytelenek hosszú időt nehéz tábori körülmények között tölteni. A Menekültek Érdekében Dolgozó Önkéntes Ügynökségek Állandó Konferenciája nevében a Magyarországról jött menekültek kérdésének genfi koordinációs albizottságban 1956. november 20-án felszólaló Charles H. Jordan kifejtette: „Nem szabad engedni, hogy a menekültek csalódjanak a Nyugatban; ha szükséges, segítségnyújtási felhívást kell intézni az egész világ felé.”⁴⁶

⁴² AUNHCR: Transcript of the Interview of August R. Lindt by Bryan Deschamp, 4 February 1998, Sound Recording, UNHCR Oral History Project, Fonds 36, Records of the Archives. 7. Lindt erőteljesen törekedett az amerikaiakkal való feszültségek felszámolására.

⁴³ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Summary record of the Co-ordination Meeting on the Question of Refugees from Hungary, between Governmental and Intergovernmental Organizations and Voluntary Agencies working for Refugees, held at the Palais des Nations, Geneva, 13 November 1956, restricted (1956. nov. 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁴⁴ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the ninth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 6 May 1957, HCR/SVA/SR.9, restricted (1957. máj. 10.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

⁴⁵ UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Provisional summary record of the seventy-second [?] meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 25 January 1957, restricted (1957. jan. 25.). UN-S-445-0199-11.

⁴⁶ UNARMS: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee on the Question of Refugees from Hungary, Summary record of the first meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 20 November 1956, restricted (1956. nov. 21.). UN-S-445-0198-5.

Az 1957 tavaszán keletkezett egykor titkos NATO dokumentumok a hidegháború ideológiai frontján vívott küzdelem szemszögéből vizsgálják a kihívást. Hangsúlyozzák a veszélyt, amit a Nyugat politikai és pszichológiai kudarc jelentene, ha ezek a menekültek nehéz helyzetük miatt tömegesen visszatérnének Magyarországra.⁴⁷ Lindt menekültügyi főbiztos a magyar menekültkérdés 1957 végéig történő, vagyis a korábbi menekültproblémák megoldásához képest igen gyors lezárása mellett érvelve azt is megemlíti, hogy a hosszú tábori élet miatt elfásult, moráljukban megrendült menekültek integrálása lényegesen több pénzbe kerülne.

Mielőtt bemutatnánk a magyar menekültkérdés megoldását elősegítő rendkívül alapos információs tevékenységet és a világméretű sajtókampányt, vegyük szemügyre magát a pénzgyűjtés folyamatát!

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága, az osztrák kormány kérését tolmácsolva, már 1956. november 5-én elküldte az államokhoz első felhívását. November 29-én pedig — a november 21-én elfogadott ENSZ közgyűlési határozatnak megfelelően — a főtítkárr és a menekültügyi főbiztos 10 millió dolláros tervelőiránnyal közös felhívást tett közzé. Sürgették továbbá a kormányokat, hogy tegyenek felajánlásokat a magyar menekültek területükre történő befogadására.⁴⁸ Az UNHCR számos alkalommal szólította fel a kormányokat a menekültek befogadásának felgyorsítására.⁴⁹ Szintén november 29-én az ENSZ Titkárság részéről Philippe de Seynes, míg a Menekültügyi Főbiztosság oldaláról James Read által aláírt dokumentum az NGO-khoz fordult a magyar menekültek érdekében.⁵⁰ E felhívások eredményeként 1957. március 1-jéig az ENSZ-en keresztül a Titkárság által kiadott sajtóközlemény szerint 6.926.767 dollár összegű adomány érkezett – beleértve a természetbeni adományokat is. További 415.615 dollárt közvetlenül az osztrák kormánynak utaltak. Az adományok így összesen 7.342.382 dollárt tettek ki, melyből 6.647.143 dollár származott kormányoktól és 695.239 dollár a nem kormányzati forrásokból. Ezeket a pénzeszközöket részben a Főbiztosság részére adták át, részben közvetlenül sürgősségi segélyezésre, elszállásolásra, valamint a magyar menekültek ellátá-

⁴⁷ NA: Avant-projet de rapport du Comité politique sur les réfugiés hongrois, AC/119-WP/22 (1957. márc. 2.).

A Menekültügyi Főbiztosságon tartottak a régebbi menekültek frusztrációjától is: egyesek közülük nyolc éve vártak vízumra, míg a magyar menekültek szinte azonnal megkapták azt. L. UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Provisional summary record of the eighteenth [?] meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 25 January 1957, restricted (1957. jan. 25.). UN-S-445-0199-11.

⁴⁸ UNARMS: UN Press Release SG/567. Secretary-General and High Commissioner for refugees make further appeal to assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 12.). UN-S-445-0195-8.

⁴⁹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the second meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 28 November 1956, HCR/SVA/SC/SR.2, restricted (1956. nov. 29.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁵⁰ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. dec. 7.). UN-S-445-0195-7.

sára nyújtották Ausztriában. A fenti adományok nem tartalmazzák a nemzeti és a nemzetközi önkéntes szervezeteken keresztül valamint a magánemberek által adott élelmiszersegély, orvosi ellátás és egyéb támogatás céljára nyújtott hozzájárulást, sem az Európai Vándorlással Foglalkozó Kormányközi Bizottságon keresztül vagy más módon a menekültek elszállítására juttatott adományokat.⁵¹ Mindazonáltal az UNHCR számításai szerint 1957 januárjában még 26.347.000 dollár hiányzott a magyar menekültek ellátásához 1957 végéig szükséges összegből.⁵² A jugoszláviai magyar menekültek számának gyors növekedését látva 1957. január 14-én a menekültügyi főbiztos újabb felhívást intézett számos európai és tengerentúli kormányhoz, hogy fogadjanak be magyar menekülteket Jugoszláviából is. Az ENSZ-főtitkár és a főbiztos második közös felhívására — alapos előzetes számítások után — 1957. március 11-én került sor: az 1957 végéig szükségesnek ítélt összeget, 23.153.425 dollárt kértek a menekültek ellátásának ausztriai és jugoszláviai biztosítására. Ekkor Ausztriában még 53.349, míg Jugoszláviában 15.874 magyar menekült volt.⁵³ A megszólított kormányok egy része reagált, ha nem is a korábbi bőkezűséggel. Az április 10-ig érkezett kevés hivatalos válasz közül kiemelkedett az amerikai és a holland felajánlás: az Egyesült Államok 3 millió dollárt ígért, amelyből 2 millió dollár 10.000 magyar menekült Jugoszláviából történő elszállítására, valamint egymillió dollár 5000 más országokban élő menekült kivándorlására szolgált. Hollandia 3,5 millió (más források szerint 2,7 millió⁵⁴) dollárt jegyzett hasonló célokra.⁵⁵

A pénzbeli hozzájárulások gyűjtésére és a menekültek befogadására ENSZ-szervek által kiadott felhívások három fő tényezőn alapultak: választ adtak az elsődleges befogadás államainak segélykéréseire, hangsúlyozták a terhek megosztásának a nemzetközi közösség által elfogadott elvét, és támaszkodtak a Menekültügyi Főbiztosság pontos számításaira és becsléseire.

A magyar menekültválsággal szembesülve az osztrák és a jugoszláv kormány egyaránt az ENSZ-hez illetve a nemzetközi közösséghez fordult támogatásért. Bécs már 1956. november 5-én formálisan is az UNHCR-hez és az ICEM-hez folyamodott, hogy kérjenek a tagkormányaitól azonnali segítséget: fogadjanak be ideiglenesen annyi menekültet, amennyit csak lehetséges, és nyújtsanak pénzügyi támogatást Ausztriának.⁵⁶ A Menekültügyi Főbiztosság

⁵¹ UNARMS: UN Press Release SG/567. Secretary-General and High Commissioner for refugees make further appeal to assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 12.). UN-S-445-0195-8. A magyar menekültek befogadásának sikereit illusztráló adatokat l. fentebb.

⁵² UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Austria. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/49 (1957. jan. 17.). UN-S-445-0199-11.

⁵³ UNARMS: UN Press Release SG/567. Secretary-General and High Commissioner for refugees make further appeal to assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 12.). UN-S-445-0195-8.

⁵⁴ UNARMS: UN Press Release REF/122. High Commissioner's Office reviews Hungarian refugee situation (1957. ápr. 11.). UN-S-445-0195-8.

⁵⁵ UNARMS: Interoffice memorandum from K. W. Taylor, UN, New York to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York, Hungarian relief (1957. ápr. 10.). UN-S-445-0200-1.

⁵⁶ Az osztrák menekültügy internacionalizálásáról l. még *Cseresnyés F.*: A nemzetközi menekültjog alkalmazása i. m. 176–180.

azonnal továbbította a kérést a UNREF Végrehajtó Bizottság tagországaihoz és számos más államhoz, amely érdeklődést tanúsított a menekültkérdés megoldása iránt.⁵⁷ Az osztrák kormány New York-i ENSZ-képviselője útján többször is tudatta, milyen formában van országának leginkább szüksége nemzetközi segítségre. 1956. november 15-én Franz Matsch nagykövet levelet és emlékeztetőt küldött Philippe de Seynes-hez, a magyarok humanitárius segélyezésének fő felelősehez. A magyar menekültek válogatás nélküli befogadását, pénzadományokat és természetbeni küldeményeket egyaránt igényeltek.⁵⁸ Az osztrák diplomata november 26-i levelében pedig azt kérte, hogy az európai országok nyomban küldjenek vonatokat közvetlenül az osztrák-magyar határra a menekültek azonnali külföldre szállításának biztosítására. Javasolta továbbá, hogy állítsanak fel fogadóközpontokat és gyűjtőtáborokat más európai országokban is.⁵⁹ Az osztrák kormánynak utalt jelentős mennyiségű segély ellenére az UNHCR 1957. januári vizsgálata megállapítja, hogy a magyar menekültek fogadásának anyagi terheit legnagyobbbrészt továbbra is az osztrák kormány viseli.⁶⁰ Pedig a nemzetközi összefogás jelentős anyagi támogatást eredményezett. 1957. január végéig a becslések szerint 4.209.050 dollár érkezett az osztrák kormánynak a magyar menekültek segélyezése céljából létesített számláira. Ez az összeg nem tartalmazta az osztrák kabinet által elhelyezett mintegy 384.610 dollár értékű pénzügyi támogatást. A külföldi hozzájárulásból 3.100.540 dollár jött az ENSZ intézményrendszerén keresztül.⁶¹

A magyar menekültek számának jelentős növekedését látva a jugoszláv hatóságok is amellettt döntöttek, hogy nemzetközi segítséget kérnek. 1956. december 21-én tájékoztatták erről a Menekültügyi Főbiztosságot. Miután december 26-ra már 1227 magyar menekültet számoltak Jugoszláviában, 28-án a jugoszláv kormány kinyilvánította, hogy hajlandó fogadni az UNHCR képviselőjét, hogy a világszervezet közvetlen információkat szerezzen a menekültek szükségleteiről.⁶² 26-án Jože Brilej jugoszláv ENSZ-delegátus „Emlékeztetőt” adott át az UNHCR New York-i képviselőjének Jugoszlávia igényeiről a magyar menekültkérdés kezelését illetően: főként pénzügyi segítséget kértek és a ki-

⁵⁷ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Interim report of the Secretary-General on refugees from Hungary, A/3371 (1956. nov. 19.). UN-S-445-0198-5.

⁵⁸ UNARMS: Letter of Franz Matsch, Permanent Representative of Austria to the United Nations to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York and aide-mémoire (1956. nov. 15.). UN-S-445-0199-3.

⁵⁹ UNARMS: Letter of Franz Matsch, Permanent Representative of Austria to the United Nations to the Secretary-General, UN, to the attention of Philippe de Seynes, and note entitiled Situation of Hungarian Refugees in Austria as of 26 November 1956 (1956. nov. 26.). UN-S-445-0199-3.

⁶⁰ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Austria. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/49 (1957. jan. 17.). UN-S-445-0199-11.

⁶¹ Uo.

⁶² Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 5.

vándorolni szándékozó menekültek befogadását.⁶³ 1957. januártól, mivel egyre nehezebb volt Ausztria felé menni, a magyar menekültek számának jelentős növekedését regisztrálták Jugoszláviában. A Menekültügyi Főbiztosság jugoszláv forrásokra támaszkodó jelentése szerint 1957. január 15-ig a belgrádi kormány 529.214 dollárnyi összeget költött a magyar menekültprobléma kezelésére. E dokumentum szerkesztői a menekültek átlagos létszámát 1957. január 15. és június 30. között 22.000-re becsülték, és úgy vélték, hogy az ellátásukhoz a jelzett időben szükséges pénzösszeg mintegy 12.803.640 dollárra rúg.⁶⁴ A kommunista államok részéről a menekültügyi szervezettel szemben eddig tanúsított ellenséges magatartás dacára Lindt főbiztos segíteni kívánta Jugoszláviát. Úgy vélte, hogy mandátuma humanitárius jellegű, és nem tesz említést a segítő államok politikai jellegére vonatkozóan.⁶⁵ Jugoszláviába látogatva hosszasan tárgyalt Joszip Broz Titoval, a Jugoszláv Kommunista Szövetsége főtitkárával, köztársasági elnökkel. A jugoszlávok két feltételt szabtak: egyrészt a menekülteknek bizonyos időn belül tovább kellett menniük, másrészt igényt tartottak a menekültekre költött pénzt megtérítésére is. Lindt azt válaszolta, hogy ez utóbbit ugyan nem tudja megígérni, de mindent megtesz az ügy érdekében.⁶⁶

A későbbiek során Ausztria és Jugoszlávia egyaránt a legnagyobb határozottsággal lépett fel a pénzügyi kompenzáció érdekében. Oskar Helmer osztrák belügyminiszter az ENSZ Menekült Alap Végrehajtó Bizottsága 1957. január 29. és február 4. között tartott negyedik ülésén kifejtette, hogy „minden szabadságszerető országnak egy kvótarendszer alapján át kellene venni Ausztriától magyar menekülteket, és ugyanezen kvóták alapján azonnal pénzalapot kell létesíteni az ausztriai ellátási költségek megtérítésére [is].”⁶⁷ A testület Állandó Program Albizottságában pedig az osztrák képviselő néhány nappal korábban hangsúlyozta: „Csupán az érdekelt országok kormányainak és népeinek gyors és bőkezű segítsége [...] teheti képessé Ausztriát, hogy megakadályozza a gazdasági katasztrófát [...] Valójában Ausztria viseli a menekültek beáramlásából fakadó terhek több mint 40%-át, míg a szabad világ többi része kevesebb, mint 60%-ot” fedez, ami szerinte „egy kiegyensúlyozatlan helyzet”.⁶⁸ A jugoszláv kormány szintén erőteljesen hangot adott anyagi igényeinek. 1957. március

⁶³ UNARMS: Interoffice memorandum from Aline Cohn, Representative of the UNHCR to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York, Hungarian refugees in Yugoslavia, and Pro Memoria On the Question of Hungarian Refugees in Yugoslavia (1956. dec. 31.). UN-S-445-0199-4.

⁶⁴ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Yugoslavia. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/54 (1957. jan. 30.). UN-S-445-0199-11.

⁶⁵ AUNHCR: Transcript of the Interview of August R. Lindt by Bryan Deschamp, 4 February 1998, Sound Recording, UNHCR Oral History Project, Fonds 36, Records of the Archives. 10, 12.

⁶⁶ Uo. 16.

⁶⁷ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 31.

⁶⁸ AUNOG: United Nations General Assembly, UNREF Executive Committee, Fourth Session, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Report on the Fourth Session of the Standing Programme Sub-Committee, Geneva, 23–28 January 1957, A/AC.79/53, A/AC.79/PSC/5, general (1957. jan. 28.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

17-én Brilej jugoszláv állandó ENSZ-képviselő levélben és emlékeztetővel fordult az ENSZ főtitkárhoz. Határozottan kérte, hogy térítsék meg Jugoszláviának a magyar menekültekre fordított költségeket. Az alaposan dokumentált kimutatás szerint 1957. március 1-jéig 2.269.530 dollárt fordítottak a magyar menekültek ellátására. Az iratban olvasható, hogy e költségek fedezésére a kormánynak három milliárd dinár értékben, 6% kamatra hitelt kellett felvennie a jugoszláv Nemzeti Banktól. A kölcsönt a külfölről érkező visszatérítésekből kívánták visszafizetni.⁶⁹ Az UNREF Végrehajtó Bizottsága 1958. januári hetedik ülésén résztvevő jugoszláv megfigyelő, Anton Kacjan újra határozottan jelezte kormánya kérését a kiadások megtérítésére: „A jugoszláv kormány által kifizetett költség 7.686.694 dollárra rúg, mindeddig viszont csupán 1.035.664 dollár lett visszautalva.” – mondta. A jugoszláv diplomata hangsúlyozta továbbá, hogy kormánya nem tudja elviselni ezt a súlyos terhet hatékony nemzetközi segítség nélkül. Annak a reményének adott hangot, hogy „mindent megtesznek majd, hogy megszüntessék ezt az igazságtalanságot”.⁷⁰ Az ENSZ-intézmények apparátusai és a segélyezésben érdekelt kormányok egyaránt elismerték, hogy Ausztria és Jugoszlávia méreteikhez és gazdasági lehetőségeihez mérten hatalmas terhet vállaltak. Az újabb adakozási felhívások egyik legfőbb érvének éppen ez bizonyult.

A menekültbefogadás költségeinek igazságos megosztása a magyar ügyben a nemzetközi segélyezés alapelvevé vált. Az ENSZ Menekült Alap Végrehajtó Bizottsága negyedik ülésén 1957. február 1-jén egyhangúlag elfogadott határozat leszögezte: „... a magyar menekültek sorsa az [egész] emberiség lelkiismeretéhez intéz kihívást, [...] Elismerve, hogy ez a probléma, a számos ország által adott jelentős hozzájárulás ellenére, a legsúlyosabb nehézségeket okozza az elsődleges befogadás egyes államaiban, nevezetesen Ausztriában és Jugoszláviában [...] 1. Kinyilvánítja, hogy a menekültekről való gondoskodás egy olyan feladat, amelyen az egyes országok teherbíró képességének függvényében az egész világnak osztoznia kell [...] 2. Támogatja a menekültügyi főbiztos felhívásait, melyeket annak érdekében tesz, hogy az elsődleges befogadás országai képesek legyenek viselni a magyar menekültprobléma költségeit...”⁷¹

Az ENSZ-szervek által a magyar menekültek ügyében kibocsátott segélyfelhívások a Menekültügyi Főbiztosság gondosan előkészített és a nemzetközi közösség által elfogadott számításaira alapultak. A Közgyűlés határozatainak megfelelően az UNHCR felmérte és pontos kimutatásokat készített a menekültek szükségleteiről, és erről jelentéseket küldött a Közgyűlésnek és más érintett szervezeteknek. Így például az 1957. január 23-án elfogadott 1039 (XI) határo-

⁶⁹ UNARMS: Letter from Joza Brilej, Permanent Representative of the Federal People's Republic of Yugoslavia to the United Nations to Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York, and aide-memoire (1957. márc. 14.). UN-S-445-0199-4.

⁷⁰ ACICR: Service de l'information, Office européen des Nations Unies à Genève, communiqué de Presse No REF/402, Septième session du Comité exécutif de l'UNREF, Séance de l'après-midi, lundi 13 janvier 1958 (1958. jan. 13.). B AG 234 094-001.

⁷¹ UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Fourth Session, Resolution no. 4 on the problem of Hungarian refugees adopted at the 33rd meeting on 1 February 1957, general (1957. febr. 7.). UN-S-445-0199-11.

zatnak⁷² megfelelően részletesen felbecsülte az Ausztriában és Jugoszláviában lévő magyar menekültek szükségleteit.⁷³ Ausztria esetében azzal számoltak, hogy 1957 első hat hónapjában 70.000 magyar menekült lesz az ország területén, a második hat hónapban pedig — az Európai Vándorlással Foglalkozó Kormányközi Bizottság előrejelzését alapul véve — mintegy 35.000 személyre számítottak.⁷⁴ A jugoszláviai magyar menekülthelyzet megoldására kidolgozott UNHCR javaslatok szintén pontosnak bizonyult becsléseket tartalmaztak.⁷⁵ A Menekültügyi Főbiztosság adatsorait a pénzügyítő felhívások alátámasztásán túl az éves főtitkári jelentés magyar menekültek megsegítésére vonatkozó részének elkészítésénél is felhasználták.⁷⁶

Az ENSZ szervezetei közül a Titkárság és a Menekültügyi Főbiztosság intézményrendszerén kívül az ENSZ Társaságok Világszövetsége (WFUNA) fejtett ki jelentősebb tevékenységet a magyar menekültek érdekében végzett pénzügyítésben. A szervezet, amely korábban is támogatója volt a nemzetközi menekültsegélyezésnek, az 1956-os magyar emigránsok ügyében különösen aktívnak mutatkozott. A Világszövetség és tagszervezetei általában nem rendelkeztek tapasztalattal adománygyűjtésben és a menekültügy terén, ezért független pénzadomány-gyűjtés kezdeményezése helyett a központ azt javasolta, hogy a tagszervezetek működjenek együtt más NGO-kkal, amelyek jobban felkészültek erre, és tegyék közzé az ilyen pénzadománykérő felhívásokat, hangsúlyozva, hogy „ebben az időben ez fontos módja az ENSZ támogatásának”. Mindazonáltal Nagy-Britannia és Észak-Írország ENSZ Társasága 35.000 fontot adományozott az Ausztriában lévő magyar menekültek sürgősségi segélyezésére. Ebből 20.000 fontot a *News Chronicle* felhívásán, 15.000 fontot pedig az ENSZ Társaság speciális Magyarország-felhívása alapján gyűjtöttek össze.⁷⁷ Más országokban is voltak hasonló akciók. Annak érdekében, hogy az egyes államok menekültbefogadási hajlandóságát növeljék, lobbizással is próbálkoztak. Az Osztrák ENSZ Társaság felkérte a többi társaságot, hogy hívják a magyar

⁷² A közgyűlési határozat 4. pontja: „Felkéri a főbiztost, hogy a főtitkárral és az érintett kormányokkal egyeztetve dolgozza ki a magyar menekültek anyagi és pénzügyi szükségleteinek átfogó becslését, és azt elfogadásra a lehető legkorábbi időpontban nyújtsa be az Egyesült Nemzetek Menekültalapjának Végrehajtó Bizottságához”. 643. teljes ülés, 1957. január 23. L. A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben i. m. 129.

⁷³ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 2.

⁷⁴ AUNOG: United Nations General Assembly, UNREF Executive Committee, Fourth Session, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Report on the Fourth Session of the Standing Programme Sub-Committee, Geneva, 23-28 January 1957, A/AC.79/53, A/AC.79/PSC/5, general (1957. jan. 28.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

⁷⁵ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Yugoslavia. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/54 (1957. jan. 30.). UN-S-445-0199-11.

⁷⁶ UNARMS: Referral sheet from K. W. Taylor, UN, New York to Ralph Townley, UN, New York, Annual Report of the Secretary-General: Humanitarian assistance to the Hungarian people (1957. ápr. 30.). UN-S-445-200-1.

⁷⁷ UNARMS: Press Release REF/99. High Commissioner's London Office Announces Contributions for relief of Hungarian refugees (1956. nov. 22.). UN-S-445-0195-8.

bevándorlókat országukba, és áttelepedésükhöz segítsenek több helyet biztosítani. A Világszövetség pedig azt javasolta tagszervezeteinek, hogy szorgalmazták kormányaiknál minél több menekült befogadását.⁷⁸ A szervezet később a magyar menekültekről támogatásgyűjtési célból készített dokumentumfilm terjesztésében is közreműködött.⁷⁹

Az ENSZ New York-i Titkársága és az Egyesült Nemzetek Menekültügyi Főbiztosságának genfi központja szorosan összedolgozott a magyar menekültválsággal kapcsolatban befolyt pénzeszközök kezelésében is. Már az ENSZ-főtitkár és a menekültügyi főbiztos első közös felhívásának kiadása napján, 1956. november 29-én telefonon konzultált erről Philippe de Seynes és a menekültügyi főbiztos helyettese, James Read. Abban állapodtak meg, hogy a magyar menekültek számára a főtitkárhoz küldött hozzájárulásokat azonnal a Menekültügyi Főbiztossághoz irányítják, amely más, közvetlenül a részére küldött pénzalapokkal együtt a szükségleteknek megfelelően és a UNREF Végrehajtó Bizottsága által lefektetett elvek alapján tovább utalja azokat. A másnap emlékeztető levélben is megerősített egyezség szerint a főbiztos köteles volt beszámolni a főtitkárnak a főtitkáron keresztül hozzá érkező pénzüsszegek elköltéséről. A főtitkár hivatala pedig vállalta, hogy heti rendszerességgel tájékoztatja az UNHCR-t a magyar menekültsegélyezés céljából beérkező hozzájárulásokról. A megállapodás azt is leszögezte, hogy a menekültügyi főbiztos az anyagi és pénzügyi szükségletekről készített összefoglalóját, mielőtt a UNREF Végrehajtó Bizottságához benyújtja, elküldi véleményezésre a főtitkárhoz.⁸⁰ New York és Genf között valóban élénk kommunikáció bontakozott ki. Így például 1956. december 4-én Read helyettes főbiztos arra kérte de Seynes-t, hogy sürgősen küldjenek az UNHCR számlájára 100.000 dollárt az USA hozzájárulásának maradványát. A Főbiztosság ugyanis az osztrák kormánynak kívánta utalni a menekültek decemberi ellátásának támogatására.⁸¹ De Seynes december 6-i levelében azonban arról tájékoztatta Read-et, hogy „egy esetleges előre nem látható szükség helyzetre” tekintettel 50 ezer dollárt tartalékol a Főtitkár kezelésében, és csupán 50 ezer dollárt küld azonnal (később még 15 ezer angol fontot is).⁸² 1957 februárjában a Kínai Köztársaság ENSZ-képviselője átadott egy magánhozzájárulásból összegyűjtött 30 ezer dollárról szóló csekket de Seynes-nek,

⁷⁸ UNARMS: World Federation of United Nations Association. Aid for Refugees from Hungary, HCR/SVA/SR.2, Annex 15. UN-S-445-0198-5.

⁷⁹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the fifth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 19 February 1957, restricted (1957. febr. 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

⁸⁰ UNARMS: Letter from James Read, Deputy High Commissioner for Refugees to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. nov. 30.). UN-S-445-0199-8.

⁸¹ UNARMS: Letter from James Read, Deputy High Commissioner for Refugees to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. dec. 4.). UN-S-445-0199-8.

⁸² UNARMS: Letter from Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York to James Read, Deputy High Commissioner for Refugees (1956. dec. 6.). UN-S-445-0199-8.

amelyet annak letevése után az UNREF 2. számú számlájára utaltak.⁸³ Kisebbségek küldése is fontos volt: 5000 dollárt adtak fel például 1957. március elején.⁸⁴

A menekültügyi főbiztos hivatala központi szerepet játszott nem csak a menekültek szükségleteinek felmérésében, de az összegyűjtött pénzeszközök felhasználásában is. Az ENSZ Közgyűlése határozatában szorgalmazta, hogy a kormányok és a nem kormányzati szervezetek segélyprogramjaikat a Főbiztossággal konzultálva koordinálják, és annak a reménynek adott hangot, hogy ezt a javaslatot a kétoldali megállapodáson alapuló adományozás esetében is elfogadják. A UNREF Végrehajtó Bizottságának 1957. január végén és február elején tartott, már korábban többször említett negyedik ülésén elfogadták az elvet, hogy a magyar menekültek számára a jövőben érkező adományok felhasználhatók mind Ausztria, mind Jugoszlávia megsegítésére, és a pénzeszközök szétosztását a főbiztosra bízta. Ez „természetesen” csak a nem kifejezetten Ausztriának vagy Jugoszláviának szánt és címkézett adományokra vonatkozott.⁸⁵ Ugyancsak az UNHCR pénzeszközöket koordináló szerepét mutatta, hogy javaslatot tehetett az 1957. márciusi újabb pénzügyi felhívásból befolyó összeg felhasználásának prioritásait illetően is: felvetette például, hogy Ausztria terheinek csökkentése érdekében meg kellene hosszabbítani a Vörös Kereszt Társaságok Ligájának a magyar menekültek ellátó tevékenységét legalább 1957. június 30-ig, és támogatni kellene az osztrák kormányt a befogadás további költségeinek viselésében is.⁸⁶ Arra is volt példa, hogy a menekültügyi főbiztos maga vitte Bécsbe a várva várt támogatásról szóló értesítést: Lindt megválasztása után tárgyalt az osztrák kormánnyal, és átadta az UNHCR-en keresztül Ausztriának küldött 2 millió dolláros segélyről szóló hivatalos levelet.⁸⁷

A szoros együttműködés mellett bizonyos ellentétek terhelték az ENSZ Titkárság és az UNHCR viszonyát: nevezetesen a magyar nép humanitárius segélyezésére szolgáló pénz megosztásának kérdése a két kijelölt célcsoport, vagyis a magyarországi lakosság és a magyar menekültek között. A Menekültügyi

⁸³ UNARMS: Note from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to William McCaw, Deputy Controller, UN, New York, Cheque for \$ 30,000 for assistance to Hungarian refugees (1957. febr. 12.). UN-S-445-0199-8.

⁸⁴ UNARMS: Note from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to William McCaw, Deputy Controller, UN, New York, United Nations Fund for assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 4.). UN-S-445-0199-8.

⁸⁵ UNARMS: UN Press Release SG/567. Secretary-General and High Commissioner for refugees make further appeal to assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 12.). UN-S-445-0195-8.

⁸⁶ AUNOG: United Nations General Assembly, UNREF Executive Committee, Fourth Session, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Report on the Fourth Session of the Standing Programme Sub-Committee, Geneva, 23–28 January 1957, A/AC.79/53, A/AC.79/PSC/5, general (1957. jan. 28.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

⁸⁷ NLS: United Nations, Department of Public Information, Press and Publication Division, UN, New York (for use of information media – not an official record), Press Release REF/102, UN High Commissioner arrives in Vienna. Informs government of \$ 2,000,000 Contribution for Hungarian Refugee Relief (The following was received here from the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Geneva) (1956. dec. 20.). Dag Hammarskjöld samling, Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 Nov. 1956 – 31 Jan. 1957.

Főbiztosság inkább az utóbbi, míg a New York-i központ, részben a kiegyensúlyozás céljából, inkább az előbbi területnek adott elsőbbséget. 1956. december 3-án már irodaközi memorandum készült az ENSZ Titkárságon a kérdés fogalmi tisztázására, a kommunikációs zavar elhárítására. Javasolták, hogy a Közgyűlésnek készítendő újabb főtitkári jelentés világosan mutasson rá a két terület elhatárolására.⁸⁸ A főtitkár december 12-i jelentése valóban ezzel a témával kezdődik: „A magyar nép segélyezésére irányuló humanitárius tevékenységről a közelmúltban a Közgyűlés által elfogadott határozatokban két különböző típusú segítségnyújtás volt előírva, nevezetesen (a) segély a Magyarországról jövő menekülteknek és (b) segítség a magyar népnek Magyarországon.”⁸⁹ 1956. december 5-én megbeszélés zajlott a Titkárságon Myer Cohen, a magyar nép segélyezésének koordinálásával megbízott ENSZ titkársági részleg vezetőjének elnökletével és Read helyettes főbiztos jelenlétében. Ennek során a pénzügyi kampánnyal kapcsolatban elhatározták, hogy egyelőre a menekültek érdekében tett felhívásokra koncentrálnak az erőforrásokat, amíg nem állnak rendelkezésre további információk a magyarországi segélyszükségeket illetően.⁹⁰ Az ellentétek mindazonáltal fennmaradtak. Cohen a humanitárius segítségnyújtás két területének igényeit közös felhívásban kívánta megjeleníteni, mondván, hogy „az adakozók többsége nem képes vagy nem is kíván megkülönböztetést tenni a magyar népnek nyújtott segély fajtái tekintetében”. Úgy vélte továbbá, hogy az ENSZ által szervezendő sajtókampány így hatékonyabb lenne. Az UNHCR a külön felhívás mellett érvelt.⁹¹ Pierre R. Obez, az ENSZ Európai Hivatalában dolgozó összekötő tisztviselő, aki Magyarország segélyezése ügyében tartotta a kapcsolatot az ENSZ New York-i Titkárságával, december 7-i szigorúan bizalmas levelében leplezetlenül ír a magyar nép humanitárius segélyezésére érkező adományok elosztásánál jelentkező rivalizálásról: „ha nem történnék valami drasztikusabb a pénzadomány-gyűjtési kampány terén, különösen a magyarországi ENSZ-segély esetében, nagyon kétlem, hogy képesek leszünk bármi lényegeset tenni a CICR [a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága – K. D. G.] megsegítésére, és a magyar nép szükségleteit sem tudjuk semmilyen elfogadható mértékben kielégíteni. A menekültekkel illetően a helyzet teljesen más. [...] ...még mindig annyi erőforrás áll rendelkezésre, hogy legalább az elkövetkező két-három hónapig a helyzet jól kézben tarthatónak látszik. Az UNHCR és a Liga nagyon előnyös helyzetben van a menekülteknek előírt pénzügyi és más erőforrásokat illetően, mivel sok országban rendelkeznek állandó

⁸⁸ UNARMS: Interoffice memorandum from Mary Jeffreys, UN, New York to Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York, Report to the General Assembly (1956. dec. 3.). UN-S-445-0200-1.

⁸⁹ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the of the General Assembly from 4 to 10 November 1956, Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Interim report of the Secretary-General, A/3443 (1956. dec. 12.). UN-S-445-0200-1.

⁹⁰ UNARMS: Note on meeting to consider channeling of contributions from NGOs and fundraising activities (1956. dec. 5.). UN-S-445-0199-8.

⁹¹ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. dec. 7.). UN-S-445-0195-7.

delegációval. *A pénzalapok rendelkezésre bocsátásával és végül azok odaítélésével kapcsolatos döntéseket a segíteni szándékozó országok fővárosaiban hozzák meg* [kiemelés az eredeti iratban – K. D. G.], akár a magyar menekültek, akár a magyar lakosság megsegítéséről legyen szó. A HCR [a Menekültügyi Főbiztosság] delegátusok és a nemzeti Vöröskereszt-társaságok jó helyzetben vannak ahhoz, hogy gondoskodni tudjanak arról, az adott fővárosokban az akciók az ő programjaik érdekében folyjanak. Nem vagyok biztos abban, hogy a New York-i állandó képviselleteken keresztül, amelyekkel foglalkozol, bármilyen hatékony eredmény elérhető a magyarországi segélyezéshez történő pénzadomány-gyűjtést, vagy a már felajánlott pénzeszközök megfelelő címkézését illetően. [...] Ismét hangsúlyozni kívánom, ha nem fordulunk a kormányokhoz saját fővárosukban — amint azt a HCR és a Vöröskereszt Társaságok Ligája meg tudja tenni, és nagyon helyesen meg is teszi —, nehéz lesz egyrészt megfelelő erőforrásokat találni a magyarországi segélyezés számára, másrészt biztosítani azt, hogy a kormányok vagy az ENSZ megfelelő módon végezzék a pénzeszközök címkézését, a mindkét célra rendelkezésre álló erőforrások, valamint mindkét program viszonylagos fontossága és dimenziója fényében.⁹² Hátori László, az ENSZ Titkárság magyar segélyezési részlegén dolgozó magyar származású alkalmazottja több adományozó kormánynál érdeklődött, hogy a kettő közül melyik célra küldik a hozzájárulást.⁹³ Az ENSZ Közgyűlésnek címzett december 12-i főtitkári jelentés felhívta a kormányok figyelmét: „kívánatos, hogy az alapok szétosztását a menekültprogram, illetőleg a magyarországi segélyprogram között a legnagyobb rugalmassággal kezeljék. Az ENSZ-en keresztül történő hozzájárulásokkal a kormányok biztosítják, hogy adományaik a magyar emberek számára oly módon legyenek szétosztva, hogy az érzékenyen tükrözze a két program változó szükségleteit.”⁹⁴ A tagországok legnagyobb része inkább a magyar menekültek számára adakozott, a Magyarországon belüli segélyezésre alig: a főtitkár felhívására küldött válaszok 1957. január 10-i összegzése szerint 13 ország közül csupán Japán a kivétel.⁹⁵ Az Egyesült Államok attól tartott, hogy humanitárius segé-

⁹² UNARMS: Letter from Pierre Obez, Liaison Officer for Relief to the Hungarian People, UN, Geneva to Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York, strictly confidential (1956. dec. 7.). UN-S-445-0197-7. A kulcsfontosságú tagországokkal a magyarországi segélyezés előmozdítása érdekében való közvetlen tárgyalás ötletét az ENSZ Titkárságán elfogadták. Ennek jegyében folytatott tárgyalásokat a washingtoni külügyminisztériumban 1957. január elején Myer Cohen. L. UNARMS: Interoffice memorandum from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Dag Hammarskjöld, Secretary-General, UN, New York, Hungarian relief (1957. jan. 4.). UN-S-445-0197-6.

⁹³ UNARMS: Interoffice memorandum from Laszlo Hamori, UN, New York to Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. dec. 11.). UN-S-445-0199-9.

⁹⁴ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Interim report of the Secretary-General, A/3443 (1956. dec. 12.). UN-S-445-0200-1.

⁹⁵ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Note by the Secretary-General. Replies received from 18 December 1956 to 10 January 1957, A/3464, general (1957. jan. 10.). UN-S-445-0200-1.

lyezés helyett a Kádár János vezette Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány pozícióját megerősítő gazdasági segítségnyújtásra kerülne sor.

A Menekültügyi Főbiztosság vezetői a magyar menekültek ellátásához szükséges pénzüsszegek összegyűjtése érdekében igen sikeresen használták fel a befolyásgyakorlás nyilvános és kulisszák mögötti módszereit egyaránt. A főbiztos helyettese, majd megválasztása után maga Lindt főbiztos személyesen megjelent a magyar menekültügyről tárgyaló számos nemzetközi fórumon, így az ENSZ Közgyűlésén és annak a szociális ügyekben illetékes 3. Főbizottságában is. A Főbiztosság rendes tevékenységének vitáján is igyekeztek újabb pénztámogatást szerezni a magyar menekültek segélyezéséhez.⁹⁶ Az ENSZ Menekült Alap Végrehajtó Bizottságának ülésein Lindt nem csupán részletesen beszámolt a magyar menekültválság fejleményeiről, hanem belehelyezve a hivatal egész tevékenységének összefüggésébe nagy nyomtatékkal kiemelte a magyar ügy központi jelentőségét.⁹⁷ A frissen megválasztott főbiztos 1957. január 14-én nagy hatású beszédet tartott az Európai Vándorlással Foglalkozó Kormányközi Bizottság Végrehajtó Tanácsának ülésén is. A francia küldött beszámolója szerint a felszólaló őszinteségével és nyilvánvaló jóindulatával nagyon kedvező benyomást tett a hallgatóságra.⁹⁸ A magyar menekültek segélyezését szervező, Genfben működő koordinációs bizottságban és annak albizottságában főként az UNHCR képviselői informálták a többi résztvevő szervezetet az ausztriai és jugoszláviai fejleményekről.⁹⁹ A menekültügyi főbiztos bécsi¹⁰⁰ és belgrádi¹⁰¹ képviselője döntő szerepet játszott a terepen dolgozó ügynökségek tájékoztatásában és a helyi döntések meghozatalában egyaránt. Lindt sikeres nyilvános fellépései és persze az általa irányított szervezet hatékony működése nyomán jelentős személyes tekintélyre tett szert.¹⁰² Ennek révén igyekezett bizonyos

⁹⁶ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the second meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 28 November 1956, restricted (1956. nov. 29.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

⁹⁷ Report of the UNREF Executive Committee, Fourth session, Geneva, 29 January to 4 February 1957, Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 27.

⁹⁸ AMAE: Rapport de E. de Curton, Représentant permanent de la France auprès de l'Office Européen des Nations Unies, Genève à Christian Pineau, ministre des Affaires étrangères, Direction des Affaires administratives et sociales, Paris, Sixième session (spéciale) du Comité exécutif du C.I.M.E., Annexe II: Comité intergouvernemental pour les migrations européennes, Exposé de M. August Lindt, Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés à la quarante-sixième séance du Comité exécutif, le 14 janvier 1957 (1957. jan. 22.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 301, dossier 7.

⁹⁹ UNARMS: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee on the Question of Refugees from Hungary, Summary record of the first meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 20 November 1956, restricted (1956. nov. 21.). UN-S-445-0198-5.

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the seventh meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 27 March 1957, HCR/SVA/SR.7, restricted (1957. márc. 29.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

¹⁰² Például az ENSZ Közgyűlés 3. Főbizottságában 1957. novemberben a főbiztos jelentéséről és a Főbiztosság sorsáról folytatott vitában a delegátusok nagy része kifejezte nagyrabecsülését a

üzeneteket a kormányokhoz nagy nyomtatékkal eljuttatni: így fontosnak tartotta, hogy a magyar menekültkérdés még 1957 folyamán megoldódjon, illetve hogy a magyar menekültügy lendületét használják fel további európai menekültproblémák megoldására is.¹⁰³

Amint fentebb említettük, az UNHCR — genfi ENSZ források szerint — nem nyilvános tárgyalásai során azt szorgalmazta, hogy „a magyar nép humanitárius segélyezésén” belül az egyes kormányok inkább a menekültügyre, mint a Magyarországon belüli segélyezésre adakozzanak. E tevékenységében támaszkodhatott külső irodáinak (branch office) hálózatára is. Talán ezzel hozható összefüggésbe, hogy néhány héttel a magyar forradalom leverése után: „Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosának egyesült királyságbeli képviselője bejelentette, hogy ma reggel 75 000 fontos csekket kapott London főpolgármesterétől. A főpolgármester Magyar- és Közép-európai Nemzeti Segélyalapjából származó pénzt az Ausztriába most érkezett magyar menekültek sürgős elszállásolására kell felhasználni.”¹⁰⁴ A Menekültügyi Főbiztosság vezetői a szervezet működéséhez szükséges pénzalapok megszerzése érdekében a nagyhatalmak közül elsősorban a nemzetközi menekültügy fő finanszírozójával, az Amerikai Egyesült Államokkal igyekeztek bensőséges kapcsolatot kialakítani. Noha a kezdeti hívös viszony melegedése, ahogyan korábban is említettük, már 1954-től megfigyelhető volt, a holland származású Gerrit Jan van Heuven Goedhart menekültügyi főbiztos 1956 júliusában hirtelen bekövetkezett halála után ügyvezetőként előlépett amerikai James Read helyettes főbiztos több gesztust tett az USA-val való kapcsolatépítés és együttműködés érdekében. Találkozott az amerikai elnök stábjának a menekültügyekben illetékes tagjával, Tracy S. Voorhees-szel. Kérésére memorandumot küldött neki a magyar menekültek helyzetéről, főként Ausztria és más befogadó államok szükségleteiről. Az iratban Read a fő hangsúlyt az ausztriai befogadás pénzügyi támogatására helyezte. Utasította az UNHCR bécsi képviselőjét, Dr. Beermannt, hogy azonnal lépjen kapcsolatba a Bécsbe utazó amerikai illetékesekkel.¹⁰⁵ Lindt főbiztosi kinevezése után rögtön tárgyalást kezdeményezett az amerikai külügyminisztériumban a menekültkérdéssel foglalkozó tisztviselőkkel. Ők biztosították Lindt-et, hogy „nincs köztük

főbiztos és hivatalának tevékenysége iránt, és javasolták mandátumának meghosszabbítását további öt évvel. L. AMAE: Rapport de Guillaume Georges-Picot, Ambassadeur et Représentant permanent de la France auprès des Nations Unies, Genève au Ministre des Affaires étrangères, Secrétariat des Conférences, Paris, Assemblée générale – XIIe Session – 3ème Commission – Points 30 et 31 (1957. nov. 15.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 4.

¹⁰³ AMAE: Rapport de E. de Curton, Représentant permanent de la France auprès de l'Office Européen des Nations Unies, Genève à Christian Pineau, ministre des Affaires étrangères, Direction des Affaires administratives et sociales, Paris, Sixième session (spéciale) du Comité exécutif du C.I.M.E., Annexe II: Comité intergouvernemental pour les migrations européennes, Exposé de M. August Lindt, Haut Commissaire des Nations Unies pour les réfugiés à la quarante-sixième séance du Comité exécutif, le 14 janvier 1957 (1957. jan. 22.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 301, dossier 7.

¹⁰⁴ UNARMS: Press Release REF/99. High Commissioner's London Office Announces Contributions for relief of Hungarian refugees (1956. nov. 22.). UN-S-445-0195-8.

¹⁰⁵ UNARMS: Letter from James Read, Deputy High Commissioner for refugees to Tracy S. Voorhees, Special Representative on Refugee Problems, White House, Washington (1956. dec. 8.). UN-S-445-0198-5.

félreértés”. Az új főbiztos erőteljesen törekedett az amerikaiakkal való feszültségek felszámolására.¹⁰⁶ A washingtoni illetékesek pedig az Egyesült Államok Menekült Programján (USEP) keresztül is kifejezték teljes támogatásukat az UNHCR tevékenysége iránt. Képviselőjük, Hughes a genfi koordinációs bizottságban 1957. január 10-én „az USEP jövőbeni teljes együttműködéséről kívánta biztosítani a menekültügyi főbiztost, és erőteljes reményét fejezte ki, hogy a kiváló kapcsolat a két szervezet között folytatódni fog.”¹⁰⁷ Francia külügyi források tudni vélték, hogy 1957 októberében a menekültügyi főbiztos cselekvési terét kiszélesítő amerikai határozati javaslat alapelveit Lindt washingtoni tárgyalásai inspirálták.¹⁰⁸ Később is folytatódni látszik a szoros együttműködés az ENSZ-ben.¹⁰⁹ Az amerikai kormányzati forrásoknak valóban döntő jelentősége volt a magyar menekültválság felszámolásában is: az ENSZ főtitkár és az UNHCR 1956. november 29-i felhívására 1957. március 1-jéig gyűjtött 6.926.767 dollárból 6.171.528 dollár származott kormányzati forrásokból, ebből 5 millió dollár az amerikai kormánytól.¹¹⁰

A kétszázazres magyar menekülttömeg fogadásához, ellátásához, továbbszállításához és sikeres letelepítéséhez szükséges hatalmas pénzösszeg összegyűjtésében kiemelkedő szerepet játszott az ENSZ-család intézményeinek erőteljes nyilvános információs munkája: a nagy gonddal végzett jelentőtevékenység és az egész világra kiterjedő médiahadjárat.

Az adatgyűjtés és a jelentőmunka fontosságára az amerikai kormányt képviselő Richard R. Brown, a USEP illetékese már a genfi koordinációs bizottság első ülésén 1956. november 13-án rámutatott: „Pontos jelentések készítése rendkívül fontos. A sajtó és a rádió útján kiadott jelentések nyomán hatalmasan feltört a humanitárius érzés az emberek között mindenütt. Ha a későbbiekben arról számolnának be a jelentések, hogy a számokat és a szükségleteket durván eltúlozták, a legkellemetlenebb reakciókkal nézhetnénk szembe. A Menekültügyi Főbiztosság egyik feladata kell, hogy legyen a kiadandó jelentések ellenőrzése és koordinálása.”¹¹¹ Az UNHCR valóban jelentős erőfeszítéseket

¹⁰⁶ AUNHCR: Transcript of the Interview of August R. Lindt by Bryan Deschamp, 4 February 1998, Sound Recording, UNHCR Oral History Project, Fonds 36, Records of the Archives. 7.

¹⁰⁷ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordination Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the third meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 10 January 1957, restricted (1957. jan. 15). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

¹⁰⁸ AMAE: Rapport de Guillaume Georges-Picot, Ambassadeur et Représentant permanent de la France auprès des Nations Unies, Genève au Ministre des Affaires étrangères, Secrétariat des Conférences, Paris, Assemblée générale – XIIe Session – IIIème [Sic!] Commission – Points 30 et 31 Haut-Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés (1957. okt. 10.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 4.

¹⁰⁹ Centre des Archives diplomatiques de Nantes (Nantes): Télégramme au départ à chiffrer de la Représentation de la France aux Nations Unies, New York au Ministère des Affaires étrangères, Paris, Assemblée générale – XIIème session, 3ème Commission – Point 30: réfugiés, n° 3282–3286, urgent (1957. nov. 5.). Série: Représentation permanente de la France à l'ONU, New York, carton 113, dossier Réfugiés et apatrides (1954–1966).

¹¹⁰ UNARMS: UN Press Release SG/567. Secretary-General and High Commissioner for refugees make further appeal to assistance to Hungarian refugees (1957. márc. 12.). UN-S-445-0195-8.

¹¹¹ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Summary record of the Co-ordination Meeting on the Question of Refugees from Hungary, between Governmental

tett például a menekültek létszámával és mozgásával kapcsolatos statisztikai adatok folyamatos beszerzésére, rendszerezésére, pontosítására és közzétételére.¹¹² Ennek kapcsán is szoros munkakapcsolatot alakított ki az osztrák belügy-minisztériummal és az Európai Vándorlással Foglalkozó Kormányközi Bizottsággal.¹¹³ Az UNHCR, az ICEM és az osztrák hatóságok 1957. októberben meg egyeztek, hogy a magyar menekültekkel kapcsolatban egységes statisztikát használnak.¹¹⁴ A témára vonatkozó ENSZ titkársági jelentések alapanyagait is a Menekültügyi Főbiztosság szállította.¹¹⁵ E dokumentációs tevékenység összefoglalásának tekinthetők a menekültügyi főbiztos éves jelentései az ENSZ Közgyűlésének.¹¹⁶ Az UNHCR egyik fő partnere az Ausztriában lévő menekültek ellátásában, a Vörös Kereszt Társaságok Ligája szintén alaposan megszervezte jelentő- és sajtómunkáját. Létrehoztak egy sajtó- és jelentő hivatalt a Liga ausztriai tevékenységéért felelős igazgató alárendeltségében. A menekülttáborok vezetőinek pedig munkaköri kötelessége volt, hogy előre meghatározott séma szerint heti rendszerességgel tájékoztassanak.¹¹⁷

Az ENSZ Titkársága szintén kivette részét a magyar menekültekkel kapcsolatos dokumentációs tevékenységből. Rendszeresen tájékoztatta a Közgyűlést és azon keresztül a tagállamokat a humanitárius munka előrehaladásáról. A menekültügyet és a magyarországi segélyezést általában egy jelentés keretében tárgyalták. 1956. december 12-i dátummal készült el az első ilyen dokumentum.¹¹⁸ A segélyezésekkel kapcsolatban tett lépésekről a magyar kormányt a főtítkár hi-

and Intergovernmental Organizations and Voluntary Agencies working for Refugees, held at the Palais des Nations, Geneva, 13 November 1956, restricted (1956. nov. 21.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief mesures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

¹¹² Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának Levéltárában dossziékba gyűjtve megtalálhatók az egyes befogadó országokra vonatkozó rendszeres statisztikai adatsorok és az azok készítésére vonatkozó levelezés. AUNHCR: például 20-HUN-AUS Statistics – Hungarian refugees in Austria (1957–1961), 20-HUN-FRA Statistics – Hungarian refugees in France (February 1957–February 1958), 20-HUN-YUG Statistics – Hungarian refugees in Yugoslavia (March 1957–January 1958).

¹¹³ UNARMS: Report submitted by the High Commissioner, The problem of Hungarian refugees in Austria. An assessment of the needs and recommendations for future action, UNREF Executive Committee, Fourth Session, A/AC.79/49 (1957. jan. 17.). UN-S-445-0199-11.

¹¹⁴ UNARMS: Refugees from Hungary in Austria. Special Statistical Bulletin, restricted (1957. okt. 30.). UN-S-445-0198-4.

¹¹⁵ UNARMS: Interoffice memorandum from K. W. Taylor, UN, New York to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York, Hungarian relief (1957. ápr. 10.). UN-S-445-0200-1.

¹¹⁶ L. például az 1956. májustól 1957. májusig tartó időszakra vonatkozóan: Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957.

¹¹⁷ AUNOG: Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, Co-ordinating Sub-Committee for Assistance to Refugees from Hungary, Summary record of the fourth meeting held at the Palais des Nations, Geneva, at 3 p.m., 18 December 1956, restricted (1956. dec. 19.). Annex 1: Instructions for Camp Directors and Teams (1956. dec. 12.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief mesures, Refugees), Jacket n° 1 (29 October – 14 December 1956).

¹¹⁸ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Interim report of the Secretary-General, A/3443 (1956. dec. 12.). UN-S-445-0200-1.

vatalosan tájékoztatta.¹¹⁹ A Titkárságon létrehozott, Myer Cohen által vezetett magyar segélyezési szekció több tagja is részt vett az információs munkában. Vernon Duckworth-Barker kezelt minden tájékoztatási és sajtóügyet. Heti összefoglaló jelentéseket szerkesztett a magyarországi segélyezés és a menekültügy fejleményeiről.¹²⁰ Mary Jeffreys állította össze a dokumentumokat a Közgyűlés számára. A magyar származású Hámosi László pedig napi információs jelentéseket készített Myer Cohennek a magyarországi eseményekről.¹²¹

Az ENSZ Titkársága nemcsak a magyar menekültek érdekében gyűjtött pénzeszközök kezelésben és a dokumentációs munkában működött szorosan együtt a Menekültügyi Főbiztossággal, hanem a világméretű sajtókampány megszervezésében és lebonyolításában is. A meghatározó szerepet — pénzügyi súlya és nyilván az ENSZ intézményrendszerében élvezett központi helyzete okán — a Titkárság Sajtó Osztálya [Department of Public Information, DPI] játszotta. A New York-i központ már néhány héttel a magyar menekültválság kialakulása után részletes médiatervet dolgozott ki a főtítkár és a menekültügyi főbiztos által meghirdetett pénzügyi kampány előmozdítására. A javaslatok első változatát a Myer Cohen féle magyar segélyezési részlegen dolgozó Vernon Duckworth-Barker sajtóügyi főmunkatárs vetette papírra november 27-én.¹²² Másnap a kérdés megtárgyalására magasszintű értekezletet tartottak a Titkárságon, melynek eredményeit feljegyzésben rögzítették.¹²³ November 30-án pedig a Sajtó Osztály már az ENSZ információs központok igazgatóinak küldött utasításokat a tárgyra vonatkozóan a világ minden tájára.¹²⁴ E dokumentumokból nagyívű koncepció bontakozik ki, amelynek legtöbb eleme az elkövetkező hónapokban meg is valósult. Lássuk előbb a terveket!

A Titkárság sajtórészlegének munkatársai úgy érezték, hogy az ENSZ Közgyűlés határozatait a főtítkár olyan felelősséggel ruházták fel a hozzájárulásokra való ösztönzés területén, amely az ENSZ Sajtó Osztályát új helyzet elé állította: a korábbinál nagyobb akciószabadságot kapott, hogy aktívan segítse

¹¹⁹ UNARMS: Press Release, Secretary-General moves to implement resolutions on relief for Hungary. Nominates Philippe de Seynes. UN-S-445-0195-8.

¹²⁰ AUNOG: Weekly Bulletin on relief to the Hungarian people by Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, Hungarian Relief Section, UN, New York (1956. dec. 12.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹²¹ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer for Relief to the Hungarian People, UN, Geneva, Office for Hungarian Relief, confidential (1956. dec. 26.). UN-S-445-0197-3.

¹²² UNARMS: Interoffice memorandum from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Val J. G. Stavridi, Director External and Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York, Attached documentation on Hungarian relief (1956. nov. 27.). UN-S-445-0195-7.

¹²³ UNARMS: Note on a meeting held on 28 November 1956 to discuss DPI cooperation in plans for relief to the Hungarian people (1956. nov. 28.). UN-S-445-0195-7.

¹²⁴ UNARMS: Circular memorandum no. ES/44 from Val J. G. Stavridi, Director, External Aid Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York to directors of United Nations Information Centres and information officers, Relief to the Hungarian people (1956. nov. 30.), copies sent to Athens, Belgrade, Bogota, Buenos Aires, Cairo, Copenhagen, Geneva, Karachi, London, Mexico City, Moscow, Monrovia, New Delhi, Paris, Prague, Rio de Janeiro, Sydney, Teheran, Washington, Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago. UN-S-445-0195-7.

elő a pénzügyűjtési erőfeszítéseket.¹²⁵ Sőt úgy vélekedtek, hogy a DPI által vezetett sajtókampány kifejezetten „a hozzájárulások maximalizálására” szolgál.¹²⁶ Célul tűzték ki, hogy a magyar segélyezés ügyét a közvélemény figyelmének fókuszában tartsák, és így kedvező légkört teremtsenek ahhoz, hogy a kormányok bőkezűen válaszoljanak az ENSZ hozzájárulás-kérő felhívásaira.¹²⁷ A lehető legszélesebb kör elérését kívánták megkísérelni.¹²⁸ Az ENSZ sajtóközpont e kérdést egyik első számú prioritásának tekintette.¹²⁹ A nagyarányú célokkal összefüggésben igen ambiciózus médiaterv fogalmazódott meg, amelyben az írott sajtó hagyományos verbális és képi lehetőségeit a technika újabb audiovizuális kifejezőeszközeivel kombinálták.

A Sajtó Osztály munkatársainak folyamatos tájékozottságát a beérkezett hozzájárulásokról, az aktuális segélyigényekről és fontosabb lépésekről heti vagy kétheti rendszerességgel összeállított belső közlőnyel kívánták szolgálni. Azonnali feladatuknak tekintették a főtítkárr és a menekültügyi főbiztos által kiadott segélyfelhívások lapokban való megjelentetését. Később pedig sajtóközleményeket majd összefoglalásként brosúrát szándékoztak kiadni a beérkezett hozzájárulásokról. Fotós küldését szintén tervbe vették. Fényképeit a filmanyagból kiválasztott képekkel együtt „befolyásos magazinokban” kívánták terjeszteni. Az ENSZ Rádió három riporterét tervezték három-négy hétre Ausztriába küldeni a magyar menekültek közötti munkára. Színes riportokat, interjúkat vártak tőlük angol, francia és spanyol nyelven az ENSZ Rádió és nemzeti hálózatok részére egyaránt. Rendezőből, operatőrből és asszisztensből álló filmes csapat útnak indítására szintén készültek. Azt remélték, hogy e munkatársak tíz napon belül képesek lesznek két perces tudósításokat küldeni a menekültekről tévéprogramok és híradók számára, annak érdekében, hogy „biztosítsák a maximális drámai és kumulatív hatást”. Azzal számoltak, hogy egy hónap alatt elegendő anyagot gyűjthetnek félórás tévéprogram készítéséhez a mene-

¹²⁵ UNARMS: Note on a meeting held on 28 November 1956 to discuss DPI cooperation in plans for relief to the Hungarian people (1956. nov. 28.). UN-S-445-0195-7.

¹²⁶ UNARMS: Letter from Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York to Philippe de Seynes, Under-Secretary for Economic and Social Affairs, Under-Secretary for Relief to the Hungarian People, UN, New York (1956. dec. 7.). UN-S-445-0195-7.

¹²⁷ UNARMS: Circular memorandum no. ES/44 from Val J. G. Stavridi, Director, External Aid Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York to directors of United Nations Information Centres and information officers, Relief to the Hungarian people (1956. nov. 30.), copies sent to Athens, Belgrade, Bogota, Buenos Aires, Cairo, Copenhagen, Geneva, Karachi, London, Mexico City, Moscow, Monrovia, New Delhi, Paris, Prague, Rio de Janeiro, Sydney, Teheran, Washington, Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago. UN-S-445-0195-7.

¹²⁸ UNARMS: Interoffice memorandum from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Val J. G. Stavridi, Director External and Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York, Attached documentation on Hungarian relief (1956. nov. 27.). UN-S-445-0195-7.

¹²⁹ UNARMS: Circular memorandum no. ES/44 from Val J. G. Stavridi, Director, External Aid Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York to directors of United Nations Information Centres and information officers, Relief to the Hungarian people (1956. nov. 30.), copies sent to Athens, Belgrade, Bogota, Buenos Aires, Cairo, Copenhagen, Geneva, Karachi, London, Mexico City, Moscow, Monrovia, New Delhi, Paris, Prague, Rio de Janeiro, Sydney, Teheran, Washington, Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago. UN-S-445-0195-7.

kültörténet legmozgalmasabb eseményeinek bemutatására, amelyet dokumentumfilmként is felhasználhatnak majd.¹³⁰

A New York-i Sajtó Osztály a magyar menekültek érdekében kibontakozó pénzügyűjtési program támogatására szervezett médiahadjáratban kiemelt szerepet szánt az ENSZ információs központok egész világra kiterjedő hálózatának. Már az első tervezetben szerepelt a javaslat, hogy e központok létesítsenek előzetes kapcsolatot a különféle tömegkommunikációs médiumokkal, hogy lásák, hogyan lehetne prominens személyeket a témában cikkírássra vagy megszólalásra buzdítani. Továbbá felvetették, hogy mielőbb keressenek kapcsolatot NGO-kkal, egyházakkal és más csoportokkal, amelyek pénzt gyűjthetnek, vagy segíthetnek a gyűjtésben (pl. nőszövetségek, szakszervezetek, Rotary Klubok).¹³¹ A New York-i DPI elvárta, hogy az információs központok az illetékeségi területükön működjenek együtt minden olyan pénzügyűjtési kezdeménnyel, amely összhangban van a közgyűlési határozatokkal. Az igazgatók érté- sére adták, hogy kivételesen eltérhetnek a pénzügyűjtésben való részvételt tiltó alaputasításuktól. Sőt felkérték őket, hogy tegyenek lépéseket a magyar menekültek érdekében való adakozás elősegítésére, noha ők maguk nem fogadhattak el adományokat.¹³² Az igazgatókat rendszeresen el kívánták látni a magyarországi segélyezésről és a menekültügy fejleményeiről szóló dokumentációval.¹³³ E tervek megvalósulásának bemutatása előtt vessünk egy pillantást a New York-i Sajtó Osztály szervezőmunkáját nehezítő két problémára.

Amint fentebb láttuk, az ENSZ Titkárság a Menekültügyi Főbiztosság el- lenvéleménye dacára a magyarországi segélyezés kérdését és a menekültügyet közös, egységes felhívásban jelenítette meg. Mindazonáltal a DPI rendelkezésé- re álló rádió- és filmanyag csak az ausztriai menekültügyet mutatta be, mivel Magyarországra nem juthattak be nyugati forgatócsoportok, tudósítók. A ne- hézség áthidalására a Sajtó Osztály azt javasolta, hogy magyarázzák meg a né- zőknek és hallgatóknak, hogy az adott műsorban ők csak egy részét láthatják egy hatalmas és nagyrészt nem látható tragédiának. Ezt az információt az egyes tévé- és rádióprogramok végén adakozásra buzdító — erre felkért — nemzeti híresség volt hívatva megosztani a nézőkkel és a hallgatókkal.¹³⁴

¹³⁰ UNARMS: Note on a meeting held on 28 November 1956 to discuss DPI cooperation in plans for relief to the Hungarian people (1956. nov. 28.). UN-S-445-0195-7.

¹³¹ UNARMS: Interoffice memorandum from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Val J. G. Stavridi, Director External and Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York, Attached documen- tation on Hungarian relief (1956. nov. 27.). UN-S-445-0195-7.

¹³² UNARMS: Circular memorandum no. ES/44 from Val J. G. Stavridi, Director, External Aid Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York to directors of United Nations Information Centres and information officers, Relief to the Hungarian people (1956. nov. 30.), copies sent to Athens, Belgrade, Bogota, Buenos Aires, Cairo, Copenhagen, Geneva, Karachi, London, Mexico City, Moscow, Monrovia, New Delhi, Paris, Prague, Rio de Janeiro, Sydney, Teheran, Washington, Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago. UN-S-445-0195-7.

¹³³ UNARMS: Note on a meeting held on 28 November 1956 to discuss DPI cooperation in plans for relief to the Hungarian people (1956. nov. 28.). UN-S-445-0195-7.

¹³⁴ UNARMS: Letter from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Tech- nical Assistance, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer for Relief to the Hungarian People, UN, Geneva (1956. dec. 19.). UN-S-445-0196-2.

Komoly fejtörést okozott az ENSZ Titkárságon a pénzgyűjtés gyakorlati lebonyolításának megszervezése is. A DPI javaslata arra kívánta kérni a kormányokat, hogy támogassák az NGO-khoz intézett felhívást, és, ha lehetséges, segítsenek koordinálni a pénzgyűjtési erőfeszítéseket országos szinten. Különösen fontosnak tartották a zűrzavar és a veszteségek elkerülése végett, hogy minden országban legyen az adományok fogadására képes elismert csatorna. Úgy vélték, hogy a rádió- és filmanyag pénzgyűjtési képességét nagyban növelné, ha csupán egyetlen nemzeti gyűjtési cím lenne minden egyes államban.¹³⁵ Remélték, hogy a világszervezet hamarosan felkéri a kormányokat, hogy — ahol szükséges — szervezzenek nemzeti gyűjtési rendszert.¹³⁶ A magyar menekültválság okozta kihívás új utak keresésére ösztönzött, mely törekvés jól tetten érhető az ENSZ-főtitkár Közgyűlésnek küldött 1956. december 12-i jelentésében is: „az önkéntes szervezeteknek és a nagyközönségnek a magyar emberek megsegítésére felajánlott adományait illetően — melyekre a Közgyűlés határozatai is számítottak — a főtitkár szívesen fogad bármilyen javaslatot, amelyet a kormányok hajlandók lennének megtenni a magánforrásokból történő nemzeti pénzadomány-gyűjtési erőfeszítések koordinálása érdekében. Az ilyen forrásokból származó pénzeszközökkel kapcsolatos felhívásokra adandó válasz sokkal hatékonyabb lehet, ha egy koordináló testület — például egy tekintélyes állampolgárokból álló nemzeti bizottság — szervezi a felhívásokat, és ezeknek a legszélesebb körű nyilvánosságot biztosítja.”¹³⁷ Mindazonáltal az ENSZ Titkárság illetékesei nem voltak meggyőződve arról, hogy mindenütt létre fognak jönni ilyen országos testületek. Ezek hiányában — a rádió- és filmprogramok végén megszólaló „ismert személy” felhívásán keresztül — közvetlenül a Vörös Kereszthez vagy a menekültügy terén aktív bármely szervezethez kívánták irányítani a hozzájárulásokat.¹³⁸ Az Egyesült Államokban az „ABC network”-ben a magyar menekültsegélyezésről bemutatott program végén — mint ismert és tisztelt személyiség — Lewis Williams Douglas, Eisenhower elnök Magyarok Segélyezésével Kapcsolatos Tanácsadó Bizottságának az elnöke szólt. A számára a DPI által előkészített szöveg szintén főként az Amerikai Vöröskereszthez irányította a leendő adakozókat.¹³⁹

¹³⁵ UNARMS: Note on a meeting held on 28 November 1956 to discuss DPI cooperation in plans for relief to the Hungarian people (1956. nov. 28.). UN-S-445-0195-7.

¹³⁶ UNARMS: Circular memorandum no. ES/44 from Val J. G. Stavridi, Director, External Aid Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York to directors of United Nations Information Centres and information officers, Relief to the Hungarian people (1956. nov. 30.), copies sent to Athens, Belgrade, Bogota, Buenos Aires, Cairo, Copenhagen, Geneva, Karachi, London, Mexico City, Moscow, Monrovia, New Delhi, Paris, Prague, Rio de Janeiro, Sydney, Teheran, Washington, Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago. UN-S-445-0195-7.

¹³⁷ UNARMS: Question considered by the Second Emergency Special Session of the General Assembly from 4 to 10 November 1956. Humanitarian activities to assist the Hungarian people. Interim report of the Secretary-General, A/3443 (1956. dec. 12.). UN-S-445-0200-1.

¹³⁸ UNARMS: Letter from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Pierre Obez, Liaison Officer for Relief to the Hungarian People, UN, Geneva (1956. dec. 19.). UN-S-445-0196-2.

¹³⁹ UNARMS: Letter from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Lewis Williams Douglas, Chairman of President Eisenhower's Advisory Committee on aid to Hungarians, the draft of the appeal (1956. dec. 20.). UN-S-445-0196-2.

Az 1956. november-decemberben kibontakozó ENSZ DPI által irányított sajtókampány — amint annak tervezeteiből is következett — kiterjedt a nyomtatott és az audiovizuális médiumokra egyaránt, az utóbbiakra helyezve a hangsúlyt. Ami az írott sajtót illeti, az ENSZ Központ és a Menekültügyi Főbiztosság illetékesei számos sajtóközleményt adtak ki a magyar menekültüggyel összefüggésben az adakozási felhívásokról, a pénzgyűjtés aktuális állásáról és egyes nagyobb adományokról is. Így például az UNHCR egyesült királyságbeli képviselője 1956. november 22-i közleményében bejelentette, hogy a brit kormány 20.000 font azonnali hozzájárulást szándékozik nyújtani az osztrák kormány menekültalapjához, valamint külön-külön 15.000 fontot a magyarországi segélyezésre és a menekültek számára az ENSZ főtitkára által létrehozott alapokhoz.¹⁴⁰ Az Egyesült Államok ENSZ-képviselője, Henry Cabot Lodge — a hidegháború ideológiai frontján vívott csata részeként — valóságos „médiaesemény” keretében adta át hazája adományait az ENSZ főtitkárának. 1956 novemberében egymillió dolláros csekket nyújtott át a következő kommentár kíséretében: „Annak a népnek a javára, amelyet most nyomorba döntöttek, mert el akarta érni az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, amelyeket az Egyesült Nemzetek Chartája oly ékesszólóan hirdet.”¹⁴¹ December 17-én újabb, ezúttal 4 millió dollárról szóló csekk ünnepélyes átadása következett.¹⁴² E jelentős hozzájárulásokat sajtóközlemények is megörökítették, melyek természetesen egyszerre reklámozták az adakozást és magát az adakozó országot. Az ENSZ Európai Hivatalának székházában, a Nemzetek Palotájában szintén újságírók, köztük fotósok és rádiósok jelenlétében tartottak december 12-én ünnepélyes összejövetelt az UNHCR és a Vörös Kereszt Társaságok Ligája közt az ausztriai magyar menekültek ügyében megkötött egyezmény kapcsán.¹⁴³ A DPI kiadási részlege 1957. április 11-én sajtóközleményben ismertette az UNHCR rövid beszámolóját a magyar menekültek aktuális helyzetéről.¹⁴⁴ Az ENSZ intézmények sajtósai egyes újságírókat személyesen is igyekeztek informálni, hogy cikkírára ösztönözzék őket. Így például Stanley J. C. Wright, a Menekültügyi Főbiztos sajtóügyekben illetékes tanácsadója 1957. februári londoni útja során intézkedett annak érdekében, hogy a *The Economist*, a *Times* és a *Daily Telegraph* egyaránt foglalkozzon a menekültügy aktuális kérdéseivel.¹⁴⁵

¹⁴⁰ UNARMS: Press Release REF/99. High Commissioner's London Office Announces Contributions for relief of Hungarian refugees (1956. nov. 22.). UN-S-445-0195-8.

¹⁴¹ UNARMS: Press Release, United States donates million dollar check for Hungarian refugees. UN-S-445-0195-8.

¹⁴² NLS: United Nations, Department of Public Information, Press and Publication Division, UN, New York (for use of information media – not an official record), Press Release REF/101, United States gives further \$ 4,000,000 to Secretary General for Hungarian Refugees (1956. dec. 17.). Dag Hammarskjöld's samling, Hungary, 1956–1957 (chronologic.), 1 Nov. 1956 – 31 Jan. 1957.

¹⁴³ AUNOG: Memorandum from John Defrates, UNHCR to Warren A. Pinegar, UNHCR, copy to Acting Director of the UN Information Center, Geneva, Publicity concerning the Agreement between HCR and the Ligue of Red Cross Societies (1956. dec. 11.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁴⁴ UNARMS: UN Press Release REF/122. High Commissioner's Office reviews Hungarian refugee situation (1957. ápr. 11.). UN-S-445-0195-8.

¹⁴⁵ AUNOG: Memorandum from Stanley J. C. Wright, Special Assistant to the High Commissioner to August Lindt, United Nations High Commissioner for Refugees (through the Deputy

A világ közvéleményének mozgósításában nagy szerepet játszottak a magyarok meneküléséről és ausztriai fogadásáról készített, a világsajtót bejáró drámai fotók. November első heteiben az UNHCR látta el fényképanyaggal az ENSZ Központ Sajtó Osztályát. A Főbiztosság vezető sajtója, Wright már november első hetében Ausztriában járt. A sürgősségi fogadóközpontokban készített fényképeket elküldte a vizuális tájékoztatás New York-i felelősenek, David Ritchie-nek azonnali terjesztésre. E fotóanyagoknak különös jelentőséget adott, hogy az első időszakban senkinek nem volt engedélye, hogy a táborokban fényképezzen.¹⁴⁶ November 14-én Wright újabb küldeményében a magyar menekültek ausztriai fogadását illusztráló 23 fotót juttatott az ENSZ Titkárságra Jerzy Szapironak azzal a kéréssel, hogy bocsássák azokat a sajtó rendelkezésére.¹⁴⁷ A fentebb részletesen ismertetett médiaterv kidolgozásával összefüggésben november végétől az ENSZ Sajtó Osztálya átveszi a kezdeményezést. Részletes költségtervet dolgoznak ki a magyar menekültek segélyezésének fotókon való bemutatására. Ez magában foglalta az alapanyagok Bécsből Genfbe küldését, előhívását, heti 150 fényképmásolat készítését mintegy 30 negatívról, szerkesztését, képaláírások készítését franciául és angolul, a másolatok terjesztését és a negatívak elküldését New Yorkba. Javasolták továbbá, hogy az ENSZ különítsen el 4–6 hétre 6–9000 dollárt a laboratóriumi költségekre.¹⁴⁸ Az ENSZ DPI teljesen rábízta a genfi Információs Központra a magyar menekültekkel kapcsolatos fotóügyeket.¹⁴⁹ 1956. november 28-án a Sajtó Osztály táviratban hatalmazta fel a genfi Információs Központot, hogy Ausztriába küldje Eric Schwabot a magyar menekültek és a segélyek szervezésének fényképezésére. Munkájának elősegítésére eljuttattak számára 6 tekercs Kodacolor filmet. Kérték, hogy a fotókat Schwab küldje Genfbe, és ott válogassák ki a legjobb képeket. E munkához igénybe vehették valamelyik genfi újság fotórészlegét is. Elvárták továbbá, hogy a lehető leggyorsabban juttassák el az összes negatívot New Yorkba, hogy a DPI szétküldhesse a képeket az amerikai kontinensen. A fotóanyag terjesztési listája jól mutatja, hogy az információs központok hálózatának felhasználásával valóban a magyar menekültügy globális megismertetése volt a cél. Ebből kiderül, hogy naponta küldtek fényképeket Genfbe, melyen keresztül elvileg Ausztriát, Bulgáriát, a Németországi Szövetségi Köztársaságot, Magyarországot, Olaszországot, Lengyelországot, Romániát és Svájcot látták el. Hágá-

High Commissioner), Report on Information Mission to Paris, London, Amsterdam and Brussels (1957. febr. 19.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁴⁶ UNARMS: Letter from Stanley J. C. Wright, Special Assistant to the High Commissioner to David Ritchie, Director of Visual Information Division, Department of Public Information, UN, New York (1956. nov. 10.). UN-S-445-0196-3.

¹⁴⁷ AUNOG: Interoffice memorandum from Stanley J. C. Wright, Special Assistant to the High Commissioner to Jerzy Szapiro, UN, New York, Photographs, personal (1956. nov. 19.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁴⁸ AUNOG: Memorandum from DPI Director (Genf?) to Jerzy Szapiro, UN, New York, Photo coverage of Hungarian refugees, personal (1956. nov. 29.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁴⁹ AUNOG: Letter from David Ritchie, Chief, Photographic and Exhibition Services, UN, New York to Paul Jonás [Jónás Pál], Vienna, (1957. jan. 2.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

ba és Washingtonba szintén napi rendszerességgel érkeztek küldemények. Hetente háromszor indítottak fényképmásolatokat Bangkokba (Kambodzsa, Laosz, Thaiföld), Párizsba (Belgium, Franciaország és gyarmatai, Luxemburg) és Santiagoba (Chile). Heti két alkalommal kerültek fotók Belgrádba (Albánia, Jugoszlávia), Kairóba (Egyiptom, Etiópia, Irak, Jordánia, Libanon, Líbia, Marokkó, Szaúd-Arábia, Szudán, Szíria, Tunézia, Jemen), Koppenhágába (Dánia, Finnország, Izland, Norvégia, Svédország), Londonba (Írország, Egyesült Királyság és gyarmatai Nyugat-Afrikát kivéve), Mexico Citybe (Costa Rica, Kuba, Dominikai Köztársaság, Salvador, Guatemala, Honduras, Mexikó, Nicaragua, Panama) és Új-Delhibe (Burma, Ceylon, India, Nepál). És végül hetente vettek át újabb fényképeket Athénben (Görögország, Izrael, Törökország), Bogotában (Kolumbia, Ecuador, Peru, Venezuela), Buanos Airesben (Argentina, Bolívia, Paraguay, Uruguay), Dzsakartában (Indonézia), Karachiban (Pakisztán), Manilában (Fülöp-szigetek), Monroviában (Brit Nyugat-Afrika), Moszkvában (Fehéroroszország, Ukrajna, Szovjetunió), Prágában (Csehszlovákia), Rio de Janeiroban (Brazília), Sanghajban (Kína), Sydneyben (Ausztrália, Új-Zéland) és Teheránban (Afganisztán, Irán). Külön látták el Kanadát, a Kínai Köztársaság delegációját, Haitit, Japánt, Portugáliát, Spanyolországot és a Dél-Afrikai Uniót.¹⁵⁰ A terjesztés nagyságrendjét a földrajzi kiterjedtség bemutatásán túl jól érzékelteti, hogy az ENSZ információs központokon keresztül 1957. január közepéig mintegy 20.000 fényképmásolatot küldtek szét.¹⁵¹

A rádió nagyon fontos helyet foglalt el a korabeli nyugati sajtó információterjesztési mechanizmusában. Nagy előnye, hogy egy nap folyamán többször is friss hírekkel tud szolgálni.¹⁵² Ez a médium alapvető jelentőséggel bírt a korabeli sajtó egyéb összetevőihöz képest. A televízió a világ nagy részén ekkor még gyakorlatilag nem létezett. A hosszú nyomtatási idő következtében a hírügynökségeken keresztül reggel érkező híreket a napilapok általában csak másnap tudták terjeszteni. A mozikban sugárzott filmhíradók, a hetilapok tudósításaihoz hasonlóan, természetesen mindig késésben voltak.¹⁵³ Nem véletlen tehát, hogy az ENSZ Sajtó Osztálya is kiemelt jelentőséget tulajdonított kampányán belül ennek a tömegkommunikációs eszköznek. Így rendkívül gyorsan, már november 30-án három újságíróból álló rádiós csapatot küldtek Ausztriába, hogy készítsen helyszíni riportokat, és vegyen fel híradási anyagokat angolul, franciául és spanyolul. A csoport két és fél hetes ausztriai tartózkodása alatt megfi-

¹⁵⁰ AUNOG: Memorandum from David Ritchie, Chief, Photographs and Exhibition Services, UN, New York to Paul Jankowski, Acting Director, Information Center, Geneva, Photo coverage in Austria (1956. nov. 29.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁵¹ AUNOG: Letter from David Ritchie, Chief, Photographs and Exhibition Services, UN, New York to Stanley J. C. Wright, Special Assistant to the High Commissioner (1957. jan. 16.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁵² Histoire générale de la presse française. Szerk. Claude Bellanger, Jacques Godechot, Pierre Guiral et Fernand Terrou. Paris 1975. I–V. IV. De 1940 à 1958. 34, 298.

¹⁵³ Pierre Sorlin előadása, Actes du colloque Les intellectuels et l'opinion publique en France face à la révolution hongroise de 1956, 17, 18, 19 octobre 1996, Institut français en Hongrie, Csapodi Csaba átírása, 2000 (a budapesti Francia Kulturális Intézet Médiathèque elnevezésű könyvtárában elhelyezett kézirat).

gyelte, tudósításaival leírta és magnetofonra rögzítette a menekültek történetének minden lényeges aspektusát az osztrák–magyar határon való átkelést, az adatfelvételt, a továbbvándorlásra való jelentkezőt, a tábort életet és az elutazást egyaránt. Mindhárom rádióriporter gyakran küldött hanganyagokat, amelyeket az ENSZ Központ rádiója napi és heti programjaiban bőségesen felhasznált. A beszámolókat és színes műsorlapokat Genfben is eljuttatták, ahonnan nemzeti rádióállomásokhoz közvetítették azokat további felhasználásra.¹⁵⁴ Az ENSZ Európai Hivatalának Információs Központja intézkedett, hogy a Genfi Rádió (Radio-Genève) Bécsből kapcsolva hetente kétszer rövid kommentárokat kapjon az ausztriai magyar menekültek helyzetéről.¹⁵⁵

Az Ausztriában különböző nyelveken felvett anyagok számos dokumentumműsor alapját képezték világszerte. Az angol nyelvterület számára készült belőlük három önálló félórás összeállítás, amelyek a menekültprobléma különféle vonatkozásaival foglalkoztak, hagyva azonban időt az adakozási felhívásokra is. Az Egyesült Államokban 1956. december 21-én, 28-án és 1957. január 4-én kerültek adásba. Az első alkalommal a már fentebb említett Lewis Williams Douglas, Eisenhower elnök Magyarok Segélyezésével Kapcsolatos Tanácsadó Bizottságának az elnöke, majd John Wilson, a Vörös Kereszt Katasztrófa Szolgálatának vezetője, míg végül August Lindt menekültügyi főbiztos szolt az egyes műsorok végén. Ezeket a programokat Ausztráliában, Új-Zélandon, Dél-Afrikában, Írországból és Izraelben is sugározták. Tizenöt perces változatok kerültek adásba Indiában, Pakisztánban, a Fülöp-szigeteken és Ceylonban. Kanadában egy 15 perces verziót adtak le. A spanyol anyagokból négy félórás dokumentumműsor készült, amelyeket Latin-Amerikában terjesztettek. Ami a francia nyelvű rádiókat illeti, négy félórás összeállítást sugároztak Franciaországban, Belgiumban, Kanadában, Svájcban, Monte Carloban és Haitin, valamint további hat 15 perces programot heti rendszerességgel Kanadában. Az ENSZ-riporterek által gyűjtött anyagokat felhasználták flamand, norvég, dán, svéd, görög, olasz és portugál nyelvű országos rádióadók is. Tagalog, burmai, indonéz, török, szerbhorvát és héber nyelvű adaptációkról is tudunk.¹⁵⁶

A mozgóképben rejlő jelentékeny reklámlehetőség felismerését mutatja, hogy az ENSZ Sajtó Osztálya a magyar menekültek érdekében kiadott adakozási felhívások népszerűsítésére mindössze 35 nap alatt filmet készített. A rádióriporterekhez hasonlóan két nappal a döntés megszületése után, november 30-án már utazott is a filmes stáb repülővel Bécsbe. December 3–4-én éjjel kezdődött a filmezés az osztrák–magyar határon eredeti átkelések megörökítésével. December 14-én indult a film vágása New Yorkban. 1957. január 4-én a mű

¹⁵⁴ UNARMS: Interoffice memorandum from Gohl Obhrai, Chief, Radio Services, UN, New York to Peter Aylen, Director, Radio and Visual Service Division, UN, New York, Hungarian Refugees: Radio Operations (1957. jan. 7.). UN-S-445-0196-2.

¹⁵⁵ AUNOG: Lettre de René Dovaz, Directeur de Radio-Genève à Paul Jankowski, Adjoint au Directeur du Centre d'Information de l'Office européen des Nations Unies, Genève (1956. dec. 5.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁵⁶ UNARMS: Interoffice memorandum from Gohl Obhrai, Chief, Radio Services, UN, New York to Peter Aylen, Director, Radio and Visual Service Division, UN, New York, Hungarian Refugees: Radio Operations (1957. jan. 7.). UN-S-445-0196-2.

már levetíthető volt. Január 7-én tartották az előzetes vetítést az ENSZ Központban. Január 13-án pedig sor került a televíziós közvetítésre és nyilvános bemutatásra az American Broadcasting Company Network-on (ABC) keresztül a Ford Alapítvány Televíziós Műhelyének „Omnibus” programjában.¹⁵⁷ Az ENSZ filmes egység munkatársai a sok helyszíni felvétel felhasználása ellenére sem dokumentumfilmet, hanem „felhívásfilmet” („appeal film”) alkottak, méghozzá szándékuk szerint a menekültek szemszögéből.¹⁵⁸ Amint a velük szemben emiatt megfogalmazott kritikákra reagálva többször kifejtették: a film célja, hogy érdeklődést és rokonszenvet váltson ki a hallgatókból az ügy iránt. Nem a magyar menekültek érdekében szervezett nemzetközi humanitárius akciót kívánták tárgyszerűen bemutatni.¹⁵⁹ A film egy fiatal özeget, Varga Mária és két fiának sorsán keresztül ábrázolja a magyar menekültek bizonytalan egyéni helyzetét. De megjelenik a sok feljűk nyújtott segítő kéz is (Vörös Kereszt stb.).¹⁶⁰ Idézet a szinopszisból: „Máriának nincs terve a jövőjére... Egy fiatalember [a Tábori Migrációs Hivatalból – K. D. G.]... azt mondja Máriának, hogy bár sok ország bőkezű volt, a legtöbb kvóta egyelőre betelt vagy majdnem betelt [...] Így nincs más tenni, mint várni, és így a tábort tétlenség miatti leépülés megkezdődik [...] Egy bekötött kezű ember azt mondja Máriának, hogy már öt éve várakozik a menekülttáborban. 'Oly nehéz, mondja, a kívülálló emberek együttérzését élénken tartani'. Mária megrendül. Öt év 89 emberrel közös hálohelyiségben? Lehet ez otthon a gyermekeinek? 'Nem lehet nekem igazi otthonom?', kérdezi.”¹⁶¹

A New York-i ENSZ Központ — a fényképek terítéséhez hasonlóan — a „felhívásfilm” nemzetközi forgalmazásában is az ENSZ információs központoknak igyekezett döntő szerepet adni. A nyelvi adaptációkat és a terjesztést — beleértve a filmszínházi és filmszínházon kívüli bemutatást és az első televíziós vetítést is — e központok vezetőire kívánták bízni. A sikeres USA-beli bemutató után egyes országokban, így például Dániában és Svájcban nagyobb érdeklődés mutatkozott a film iránt. A koppenhágai ENSZ Információs Központ igazgatója szerint a dán televízió percenként 4,25 dollárt hajlandó volt fizetni az

¹⁵⁷ AUNOG: Dokumentum az OUT című film adatainak rövid bemutatásáról: presentation, synopsis, production diary, G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film). Az iratban szerepel: „United Nations Film Board presents OUT, 25 Minutes, ... Edited by Alexander Hammid, in Charge of Production Thorold Dickinson, ... Produced by the United Nations Department of Public Information: November 30th, 1956 – January 4th, 1957.

¹⁵⁸ UNARMS: Interoffice memorandum from Thorold Dickinson, Chief, Film Services, Radio and Visual Services Division, UN, New York to Peter Aylen, Director, Radio and Visual Service Division, UN, New York (1957. jan. 3.). UN-S-445-0196-3.

¹⁵⁹ UNARMS: Interoffice memorandum from Peter Aylen, Director, Radio and Visual Service Division, UN, New York to Myer Cohen, Executive Director for Relief to the Hungarian People, UN, New York, Film Appeal Hungarian Relief (1957. jan. 9.). UN-S-445-0196-2.

¹⁶⁰ AUNOG: Interoffice memorandum from Thomas Baird, Deputy Chief, Central Operations and Facilities Service, RVS [Radio and Visual Service], DPI, UN, New York to W. Gibson Parker, Director, United Nations Information Center, Geneva (1957. jan. 8.), ehhez az irathoz csatolva: OUT, based on the film produced by the United Nations Department of Public Information, F-45-E. G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁶¹ AUNOG: Dokumentum az OUT című film adatainak rövid bemutatásáról: presentation, synopsis, production diary, G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

adaptációs költségek levonása nélkül.¹⁶² Az ENSZ Európai Hivatalának igazgatója, Adrian Pelt a Svájci Televízióban (la Télévision-Suisse) a film lejátssza utáni felhívás elmondására Léopold Boissier-t, a Vörös Kereszt Nemzetközi Bizottságának elnökét kérte fel.¹⁶³ Nehezebben ment a televíziós bemutatás ügye Nagy-Britanniában és Franciaországban. Londonban 1957. január 14-re időzítték az első vetítést, amelyet eredetileg az „Island Exile” című UNHCR film megtekintésére hívtak össze. Erre meginvitálták a sajtót, a BBC-t, a kereskedelmi televíziókat és a filmforgalmazókat is. Különösen a BBC-n való bemutatást igyekeztek elérni, mozgósítva Alexander Cadogan-t, Nagy-Britannia első ENSZ-nagykövetét, aki 1956–1957-ben a BBC Kormányzói Testületének elnöke volt. Az Egyesült Királyság ENSZ Társaságát tervezték kijelölni pénzgyűjtő szerveznek.¹⁶⁴ Franciaországban az RTF (Radio-Télévision Française) csak hosszas habozás után, s bizonyos feltételek mellett fogadta el a film sugárzását: az anyagot le kellett rövidíteni 15 percre, utána 10–15 perces élőben sugárzott kerekasztal beszélgetést terveztek, amelynek a nemzetközi szervezetek segítségének említésével a pozitív perspektíva reményét kellett érzékeltetnie. Kérték továbbá, hogy a párizsi ENSZ Információs Központ járuljon hozzá a francia kommentár elkészítésének költségeihez.¹⁶⁵

Végezetül, a New York-i DPI munkatársai a film alapján diasorozatot is készítettek angol, francia és spanyol nyelven szintén *Out* címmel. A sorozat elemeit egy kis család története köti egybe, amelynek tagjai egy ausztriai táborba érkezve házat keresnek. A lehető legszélesebb körű terjesztés érdekében annyi másolatot kívántak készíteni, amennyire csak a pénz- és természetbeni hozzájárulásokat gyűjtő szervezeteknek szüksége lehetett.¹⁶⁶ E cél megvalósítására a harmadik világ országaiban biztosították az ingyenes forgalmazást is.¹⁶⁷

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az 1956-os forradalom levezését követően Magyarországot elhagyó mintegy 200 ezer honfitársunk nagy

¹⁶² UNARMS: Letter from Michael Hayward, Chief, Operations, Radio and Visual Service Division, Department of Public Information, UN, New York to W. Gibson Parker, Director of Information Center, Geneva (1957. jan. 9.). UN-S-445-0196-3.

¹⁶³ AUNOG: Lettre d'Adrian Pelt, Directeur de l'Office européen des Nations Unies, représentant le Secrétaire général, Genève à Léopold Boissier, Président du Comité international de la Croix-Rouge, Genève (1957. febr. 4.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁶⁴ AUNOG: Memorandum from Stanley J. C. Wright, Special Assistant to the High Commissioner to Pagès (1957. jan. 11.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁶⁵ AUNOG: Lettre de Jean Dupuy, Directeur-Adjoint du Centre d'Information des Nations Unies, Paris à Stanley J. C. Wright, Conseiller chargé de l'Information, Office du Haut-Commissaire pour les Réfugiés (1957. febr. 22.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁶⁶ AUNOG: Memorandum from David Ritchie, Chief, Photographic and Exhibition Services, DPI, UN, New York to W. Gibson Parker, Director, United Nations Information Center, Geneva, Filmstrips (1957. jan. 31.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

¹⁶⁷ AUNOG: Memorandum from R. D. Mathewson, Chief, Sales and Circulation Section, DPI, UN, New York to Directors, United Nations Information Centers and Information Officers at Bangkok, Djakarta, Manila, Santiago and The Hague, New Filmstrip – „OUT”, PU 122(2) UNIC's (1957. febr. 28.). G. VI. 1/44 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, Film).

többségének sikeres nyugati befogadásában jelentős szerepet játszottak az ENSZ-család intézményei, főként a New York-i Titkárság és a genfi székhelyű Menekültügyi Főbiztosság. A menekültprobléma kezeléséhez szükséges pénz összegyűjtéséből, kezeléséből és felhasználásának szervezéséből egyaránt kivették részüket. A nemzetközi segélyakció dokumentálása túlnyomórészt rájuk hárult. Az ENSZ Közgyűlés adakozási felhívásainak támogatására elindított komplex médiakampányuk pedig a világ minden tájára eljuttatta az Ausztriában és Jugoszláviában összezsúfolódott menekülttömeg szükségének híreit.

Az illetékes ENSZ szervezetek, különösen az UNHCR információs tevékenységét egyértelmű nemzetközi elismerés övezte. A közgyűlési határozatok által számára kijelölt feladatokat nagy alapossággal hajtotta végre. A felméréseket és számításokat, amelyeket a Menekültügyi Főbiztosság elvégzett például a menekültek szükségleteivel kapcsolatban, az illetékes nemzetközi intézmények, az ENSZ Menekült Alap és a Titkárság kiindulópontnak tekintették.¹⁶⁸ A menekültügy által érintett nemzetközi fórumokon, így a Közgyűlésben, annak 3. Főbizottságában és az UNREF Végrehajtó Bizottságában is a kormányok képviselőinek egyértelmű dicsérete fogalmazódott meg: „Popper úr (Egyesült Államok) [...] kifejezte az Albizottság háláját a főbiztos és csapata felé azért a hozzáértésért, amellyel oly sok fejtörést okozó problémát előadtak számukra”, olvashatjuk az ENSZ Menekült Alap Állandó Program Albizottsága 1957. január 25-i ülésének összefoglaló jegyzőkönyvében.¹⁶⁹

Az ENSZ Titkárság Sajtó Osztályának aktív és erőteljes részvétele a világ-szervezet pénzgyűjtési erőfeszítéseinek támogatására új jelenségnek tekinthető. „Mivel a közgyűlési határozat kifejezetten arra utasít bennünket, hogy azonnal és a későbbiekben is felhívásokat küldjünk mind a kormányoknak, mind az NGO-knak a menekültek megsegítése érdekében, ez távolodást jelent a szokásos pénzgyűjtés-ellenes politikánktól.” – szögezte le már a sajtóhadjárat tervezésekor Duckworth-Barker sajtóügyi főmunkatárs.¹⁷⁰ A világszerte jelenlévő ENSZ információs központok felhasználása az adakozás elősegítésére szintén újdonságnak számított.

A Menekültügyi Főbiztosság már a magyar menekültválság előtt felismerte a pénzgyűjtés érdekében kifejtett médiatevékenység jelentőségét. Az UNREF Végrehajtó Bizottsága harmadik ülésszakán 1956. május 23-án engedélyezte, hogy az UNHCR 13.300 dollárt költsön olyan információs tevékenységre, amelynek célja a közvélemény érdeklődésének felkeltése volt a menekültprobléma iránt, valamint a Főbiztosság által szervezett programok pénz-

¹⁶⁸ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 2.

¹⁶⁹ UNARMS: United Nations Refugee Fund, Executive Committee, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Provisional summary record of the seventy-second [?] meeting held at the Palais des Nations, Geneva, 25 January 1957, restricted (1957. jan. 25.). UN-S-445-0199-11.

¹⁷⁰ UNARMS: Interoffice memorandum from Vernon Duckworth-Barker, Senior Information Officer for Technical Assistance, UN, New York to Val J. G. Stavridi, Director External and Specialized Agencies Service, Department of Public Information, UN, New York, Attached documentation on Hungarian relief (1956. nov. 27.). UN-S-445-0195-7.

ügyi támogatásának megszerzése. E pénzüsszeget azután valóban kiadványok, fényképek, filmek és rádióadások készítésére fordították, együttműködve az ENSZ Sajtó Osztályával, valamint rádiós és televíziós társaságokkal.¹⁷¹ Tudunk a New York-i DPI és az UNHCR közös médiaakciójáról még a magyar menekülttömeg Nyugatra érkezése előtti időből is: 1956. októberében fotósorozatot és riportot kívántak készíteni Belgiumba készülő olaszországi menekültekről, fényképre véve az áttelepülés minden mozzanatát.¹⁷² Bizonyára a magyar menekültválság során szerzett tapasztalatok is hozzájárultak a Menekültügyi Főbiztosság információs koncepciójának kikristályosodásához: „Az UNHCR által megvalósuló nemzetközi segélyakciók végrehajtása a kormányoktól vagy magánforrásokból származó hozzájárulásoktól függ. Ezért külön erőfeszítést kellett tenni a hivatalos körök és a közvélemény informálására egyaránt, tájékoztatást adva a Főbiztosság által megoldandó menekültproblémák alakulásáról. Ezen az információs feladaton túl, amelyet az UNHCR az ENSZ sajtószolgálatával széles együttműködésben végez, a Főbiztosság különösen törekszik a pénzalapok gyűjtésére.”¹⁷³

Az 1956-os magyar menekültek nyugati befogadásának különleges sikerét — amint fentebb kimutattuk — számos tényező együttesen magyarázza. A második világháború borzalmaira emlékező humanitárius érzület, ezzel összefüggésben a menekültek jogainak egyre pontosabb és határozottabb megfogalmazása éppúgy hozzájárult, mint a levert forradalommal mélyen együtt érző nyugati lakosság támogató hozzáállása. Az 56-os emigráció munkaerő-piaci szempontból különlegesen kedvező összetétele találkozott a „csodákat” produkáló nyugati gazdasági fellendüléssel. A döntő elemnek mindazonáltal a NATO-kormányok politikai akaratát tekinthetjük, amely — a szovjetekkel vívott ideológiai csata okán — a közvélemény érzelmi azonosulásának hanyatlása után is erőteljesen támogatta a magyar menekültprobléma felszámolását. A menekültválság megoldásának pénzügyi alapja ugyanis túlnyomó részben kormányzati forrásokból, és elsősorban az Észak-atlanti Szövetség államaiból származott. A kormányzati hozzájárulások jelentőségét jól érzékelteti, hogy a magyar menekültek ausztriai ellátásának költségeit döntően az egyes kormányok által az ENSZ-hez és más szervezetekhez befizetett összegek fedezték. A magánszervezetek felajánlásai bár jelentősek voltak, de az egészhez képest csupán járulékos jellegűek lehettek.¹⁷⁴

¹⁷¹ Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, General Assembly, Official Records: Twelfth Session, Supplement No. 11, A/3585/Rev.1, New York, 1957. 22.

¹⁷² AUNOG: Lettre de Stanley J. C. Wright, Conseiller chargé de l'Information à Paul Ladame, Chef p.i. du service de l'Information du Comité intergouvernemental pour les Migrations européennes (1956. okt. 24.). G. VI. 1/43 (General and Miscellaneous, Hungarian Relief, General).

¹⁷³ AMAE: Comité exécutif du programme du Haut-Commissaire, Première session spéciale, Évaluation des programmes, 1959–1964, A/AC.96/25/Rev.1, générale (1959. júl. 6.). Série: Nations Unies et Organisations Internationales, carton 300, dossier 4.

¹⁷⁴ AUNOG: United Nations General Assembly, UNREF Executive Committee, Fourth Session, Standing Programme Sub-Committee, Fourth Session, Report on the Fourth Session of the Standing Programme Sub-Committee, Geneva, 23–28 January 1957, A/AC.79/53, A/AC.79/PSC/5, general (1957. jan. 28.). G. I. 30/2 (Situation in Hungary, Relief measures, Refugees), Jacket n° 2 (11 January – 11 November 1957).

Mindazonáltal a pénzügyítési erőfeszítések nemzetközi jogi felhatalmazással (az ENSZ Közgyűlés határozatai) bíró koordinációja, a humanitárius szükségletek és tevékenységek szakszerű és megbízható dokumentálása, valamint a pénzügyítési felhívások támogatására professzionálisan megszervezett és lebonyolított médiakampány révén az ENSZ intézményrendszere jelentősen hozzájárult a nyugati kormányzati akarat kiformalódásához és sikeres megvalósulásához.

COLLECTING MONEY AND PROPAGANDA

The Informational Activity of the UN Institutions in order to Solve the Crisis Caused by the 1956 Hungarian Refugees

by Gusztáv D. Kecskés
(Abstract)

The great wave of Hungarian migration which followed the suppression of the Hungarian revolution of 1956 by the Soviets, and the international rescue movement organised for its reception, is an outstanding chapter in the history of migrations in Hungary and the world alike. The provision of the some 200 thousand people, a considerable number even from an all-European point of view, their transport to the host countries, and their integration there, was a conspicuous success of the international organisation of migrant assistance service, in which the institutions of the UN family played a decisive role. The present study, which makes part of a research project aiming at discovering the entire international background of the assistance offered to the post-1956 Hungarian emigres, examines the role that the UN played in providing the financial means on which this miraculous series of events was based. According to the author's conclusions, through the coordination of money-raising efforts, sanctioned by international law (that is, the decisions of the UN general assembly), the professional and trustworthy documentation of humanitarian needs and activities, as well as the equally professionally organised and coordinated media campaign in order to support the money-raising propaganda, the institutional network of the UN contributed considerably to the formation of a unity of opinion on the part of the Western governments and to its practical implementation.

The present study is based on documents from the archives of the UN itself (New York, Geneva), the Dag Hammarskjöld Collection of the Swedish National Library (Stockholm), the archives of the High Commissioner of Refugee Assistance, the International Committee of the Red Cross, (Geneva) and the NATO (Brussels), and from those of the French Ministry of Foreign Affairs (Paris, Nantes).

Következő számunk tartalmából

Hunyadi Zsolt: A magyarországi johannitáknak és templomosoknak adott 12. századi kiváltságok pápai oklevelek tükrében

Pósán László: Híráramlás és információterjedés a Német Lovagrend államában

Mikó Gábor: Zsigmond király 1411. évi rendelete a kamarahaszna és a tized behajtásáról

C. Tóth Norbert: Egy legenda nyomában. Szapolyai János és ecsedi Bátori István viszonya 1526 előtt

E számunk munkatársai

Balogh Margit kandidátus, tudományos főmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest) – *Csapody Miklós* tudományos főmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest) – *Donáth Péter* a történelemtudomány doktora, egyetemi tanár (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Budapest) – *Fejérdy Gergely* PhD, egyetemi adjunktus (Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Piliscsaba) – *Germuska Pál* PhD, egyetemi adjunktus (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Budapest) – *Gyarmati György* a történelemtudomány doktora, főigazgató (Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest) – *Kecskés D. Gusztáv* PhD, tudományos munkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest) – *Kerepeszki Róbert* PhD, egyetemi tanársegéd (Debreceni Egyetem) – *Miskolczy Ambrus – Ormos Mária* akadémikus (Budapest) – *Paksa Rudolf* fiatal kutató, tudományos segédmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest) – *Pollmann Ferenc* PhD, kutató (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest) – *Püski Levente* PhD, egyetemi docens (Debreceni Egyetem) – *Sárándi Tamás* PhD-hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar Budapest) – *Szabó Róbert* tudományos munkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest) – *Széchenyi Ágnes* dr. habil., tudományos főmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Irodalomtudományi Intézet, Budapest) – *Szécsényi András* gyűjteményvezető (Holokauszt Emlékközpont, Budapest) – *Varga Norbert* PhD, egyetemi adjunktus (Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Jogtörténeti Tanszék)

Számunk szerzői hozzájárulnak ahhoz, hogy a Századok szerkesztősége írásaikat — külön díjazás nélkül — DVD-n és a folyóirat internetes adatbázisában megjelenesse

A Századok 2011. évi 6. számában *Tefner Zoltán* PhD, doktor habil. (Budapesti Corvinus Egyetem Szociológiai és Társadalompolitikai Intézet) szerzőnket — egy sajnálatos tévedés miatt — kifelejtettük az e számunk szerzőinek felsorolásából. Elnézését kérjük.

Századok szerkesztősége, Pál Lajos felelős szerkesztő.